

Kærlighedens skakspil (1475)

Af Gabriel Emil Stricker

Kærlighedens skakspil (1475)

Af Gabriel Emil Stricker

Obra summa de aris d'amor feta p don franci
de castellui en aris omyles: e most fenollar so
nom de tres planetas es Mars Venus e Mercuri
p conjunccio e influencia dels quals son
juventuda

Don franci de castellui
porta lo loch de Mars

Mars omyles porta
Lo loch de Venus

Crida per nom amor
porta Lan senya vermella
Lo Rey es rabo.
La Reyna volunrat
Los Roys desigs
Los cavalls laors
Los Orfils pesaments
Los peons serueys

Crida p nom gloria
porta Lan senya d'ort
Lo Rey es honor
La Reyna Belca
Los Roys oche vergonya
Los cavalls desdenys
Los Orfils dolors e
Los peons vriesies

Mossen fenollar diu
Los efectos de Mercuri

Primo diuina lo taulell
La impara agt al temps
suma lo nombre dels cascs
q son sexanta e un
ales quals correspon
sexanta quatre coble

Donant Les Leys e portcs
quen rals jugados sedenen
fermar

Les cibles son notes e castenades ab non bordons
en casima portant orde de sequencia so es quarre
nes y dos y xixi deuen escriure: e legre en lo
epirasi dels quals venen lo seny literal sumat
es lo loch dels escarbs sumat els parcs

Jeg har længe haft en stor interesse for skakhistorie. Derfor har jeg lavet denne gennemgang af det tidligst kendte parti spillet efter de moderne regler for skak (også kaldet dronningeskak). Partiet er forfattet af 3 herrer (Franci de Castellvi, Narcis Vinyoles og Bernat Fenollar) fra regionen Valencia i Spanien. Partiet er formuleret som et digt på valenciansk, en dialekt af catalansk, og har den forkortede titel "Scachs d'amor" (Kærlighedens skakspil). Digtet antages at være fra 1475, om end det nøjagtige årstal ikke kan fastslås med sikkerhed. Digtet blev fundet i 1905, men er siden gået tabt - formodentligt under den spanske borgerkrig. Inden da blev der dog taget fotografier og lavet afskrifter af digtet, og nogle af disse er i dag udstillet i Det Catalanske Bibliotek i Barcelona - Cataloniens nationalbibliotek - og bringes her med tilladelse fra biblioteket.

Om de 3 forfattere ved vi, at Franci de Castellvi var adelig og rådgiver for den spanske konge Ferdinand II. I digtet optræder han som Mars (krigsguden) og spiller med de røde (hvide) brikker. Narcis Vinyoles var politiker og højesteretsdommer. Han var i øvrigt gift med niecen til den bankmand, som senere finansierede Columbus' ekspedition til Amerika. I digtet optræder han som Venus (frugtbarhedsgudinden) og spiller med de grønne (sorte) brikker. Bernat "Mossèn" Fenollar var abbed (forstander på et munkekloster) og professor i matematik. I digtet optræder han som Merkur (gud for kommunikation og handel), hvor han løbende kommenterer og forklarer reglerne. Mossèn var en fornem titel, man typisk gav gejstligheden.

Digtet har én strofe for hvert halvtræk i partiet (41) samt én strofe for hver af Merkurs 20 kommentarer. Dertil har hver af guderne én strofes introduktion - 64 strofer tilsammen, det magiske tal i skak. Hver strofe har 9 vers og har på sit originalsprog rimet (ABAB/BAB/CC). En nu afdød spansk/amerikansk professor, Josep Miquel Sobrer, har oversat digtet til engelsk, hvilket også er med til at understøtte denne fremstilling. Den engelske oversættelse kan findes på: <https://www.scachsdamor.org/>

Oversættelsen lader dog til at have været på bekostning af digtets rimende karakter og er til tider meget kryptisk, hvilket jeg har forsøgt at rette op på med nærværende udlægning. Dette har omvendt unægtelig været på bekostning af en mere korrekt oversættelse og har heller ikke altid været fuldstændigt ladsiggørsligt. For overskuelighedens skyld har jeg gjort **Mars' strofer røde**, **Venus' strofer grønne** og **Merkurs strofer blå**. Digtet kan dog alligevel være svært at følge med i – særligt pga. dets nærmest overdrevne poetiske karakter og svært tilgængelige sprog. Dertil er der mange spændende historiske aspekter, der let kan overses. Jeg har derfor tilladt mig at indskyde mine egne, længere eller kortere, kommentarer efter hver strofe. God fornøjelse og glædeligt 550-års jubilæum til moderne skak.

Malerierne har ikke nogen tilknytning til partiet, men er udelukkende for stemningsskabende effekt.

Castellini

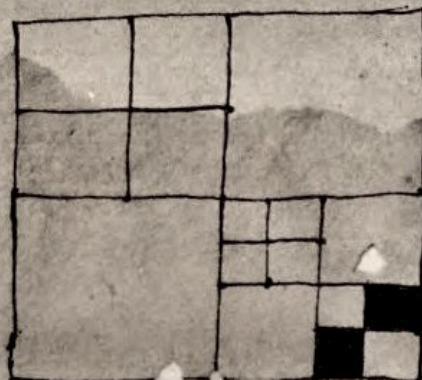
Trobant se Marc / ab venis en bon temple
 en temps tenir / A arnyl presentia
 ordi hum loch / de rachs ab non exemple
 prenent raho / per Rey sens prehemptoria
 Marc La voluntat / per Reynab gran potencia
 Los pensaments / per sos orfils non temple
 canalls Labors / ab dolra eloquencia
 Rochs son desigs / quen tenen la memoria
 peons serueys / pugnans pla victoria

Vinyoles

Per exercic / venis la sua gloria
 volgne proch / vergonya ranclosa
 ruals desdems / en paga mentoria
 orfils esguars / de dita delirosa
 venis per dama pres / bella granosa
 y lo seu Rey / seguir damor ystora
 son la honor / ab vida perillosa
 Per fels peons / prengne les nresias
 armans guanyis / de mil parentayias

fenollar

Micenni prest / en sos modos y dias
 pintat rancell / de fors clares y escuras
 y son lo temps / parir per nris y dies
 don quadre fent / Les primeras clausures
 Mezen Lo qual per ren / parir quare nanses
 de temps divers / y apres seguir les dies quies
 de quadapart / fen quare quals figures
 E dividint / fors tal parte la iesta
 hum sis y hum quar / suma tota la uesta

1.

Da Mars mødte Venus i et tempel,
Imens Merkur var til stede,
Foreslog han et spil skak efter nyt eksempel:
Han valgte fornuft til sin konge i højeste embede;
Viljekraft til dronningen, der sine vinger ville sprede;
Refleksion blev løbernes stempel;
Komplimenter blev springernes glæde;
Tårnene er begær om at antænde minder;
Bønder er tjenere, der kæmper til de vinder.

"Efter nyt eksempel" refererer til de nye regler for moderne skak. En af forandringerne er netop den stærke dronning, som nu kan bevæge sig så langt hun vil i alle retninger. Indtil nu havde dronningen typisk været en slags sekretær eller vesir (højtstående embedsmand under den tyrkiske sultan eller i Storpersien). Denne vesir kunne kun bevæge sig ét felt diagonalt og var dermed i hård konkurrence med bønderne om at være brættets svageste brik. Den nye stærke dronning menes at have været en hyldest til Isabella 1. der var dronning i egen ret og Kong Ferdinands kone og kusine. I enkelte latinske tekster tilbage til år ca. 1000 bruges også ordet "dronning", men denne brik har dog stadig været svag som netop beskrevet.

En anden markant forandring var bevægelsesmønstret hos løberne, der tidligere kun kunne bevæge sig nøjagtigt 2 felter diagonalt ad gangen, men dog kunne hoppe over andre brikker ligesom springeren - dette betød, at ingen af brættets 4 løbere var i konkurrence med hinanden om de samme felter. Løberen blev i øvrigt kaldt "elefant", hvilket stadig er den mest udbredte betegnelse for denne brik i dag. Endelig kunne bønderne nu bevæge sig 2 felter fremad på deres første træk, i stedet for kun ét felt - en tilsvarende regel har dog allerede været introduceret i 1200-tallet i visse spanske regioner.

2.

Venus, der ville vise sin ære,
Ønskede for tårnene tilbageholdenhed,
For springerne - foragt for bejlerens sfære,
For løberne - søde blikke med ømhed,
Til sin dame valgte hun betagende skønhed,
Og hendes konge, der fulgte sin kære,
Var hæder, skønt hans liv var i fare derved;
De trofaste bønder blev tildelt kulance,
Alle bevæbnet og iklædt elegance.

(Kulance = venlighed)

Igennem det originale digt og den engelske oversættelse bliver brikkerne typisk omtalt som deres egenskab i strofe 1 og 2 og med stort begyndelsesbogstav. Ingen af versionerne er dog 100% konsekvent omkring, hvilke ord der skal bruges for at betegne en bestemt brik. Nogle af brikkerne har derfor flere navne igennem digtet. Dertil bliver nogle af egenskaberne genbrugt til at beskrive andre brikker - Eksempelvis bliver sorts konge omtalt som både "hæder" og "ærlighed", men hæder bliver også nævnt som et karaktertræk hos springerne i enkelte strofer. Derfor har jeg valgt at benævne brikkerne med lille begyndelsesbogstav, og jeg vil i stedet forklare hver enkelt strofe slavisk efter bedste evne.

3.

Merkur, der aldrig var sat,
Malede brættet med mørk og med klar:
Han gjorde det til tid, til dag og til nat,
En ramme var skabt til vores par,
Inddelt i fire naturer den var.
Forskellig i tid, og igen han tog fat,
Endnu i fire dele han skar.
Ved således at inddele plads
Blev der til sidst 4 og 60.

(Sat = sløv/inaktiv)

At skakbrættet er inddelt i 32 mørke og 32 lyse felter kan måske fremstå banalt i dag, men tidligere havde skakbrætter nærmest udelukkende været ensfarvede - typisk hvide. Partiet fastslår dermed definitivt aspekter af skak, som i dag tages for givet.

Castellini

Lo camp parir / y rota La gent presta
 lo grm guener / ab la senya vermella
 moque tantost / ara se requesta
 prenent amor / per nom enfa quere la
 Erramare / ves lo camp dela bella
 lo pus valent / pco dela conquesta
 lo qual rix / dos passos de vers ella
 Mouent aqnest / Lo Rey raho desobre
 elo cam / de voluntat se obre

Lo pco del Rey da
 ala quara rafa

Vinyoles

Dama gent / ab animo no pobre
 portant de beu / bandera desesperanca
 per nom ridant / gloria gloria robe
 la mia gent / ab benauenmanra
 Lo seu pco / rures ab grm temprança
 anant passa / perque bellea obre
 en forh damor / la primera parança
 Prenent hum gest / humil pensa de fesa
 lo ror feu / damorosa promesa

Lo pco dela
 ala quara rafa

fenollar

La ley que deu / primer esser admesa
 es en tal forh / que la pessa roguada
 ab fermerat / sens d'abar m' rure sa
 per castu rir / hagin d'esser jugada
 Canenzabo / car pensan amozada
 hanent eler / liberta m' sospesa
 restar nodeny mes del ror subuigada
 Eperos dui / ardiment y follia
 en castu fer / puyse fer es fer se sia

Dui que lo ror se
 hagia de jugar

4.

Slagmarken valgt og folket stod rankt.
Den store kriger med sin røde standart
Besluttede at gå som forlangt,
Valgte kærlighed som navn for slagets start;
Bevægede sig frem mod sin smukke modpart,
Den modigste bonde i hæren var rendt:
to skridt mod hende han tog i en fart.
Med trækket opdager kongen fornuft
Og viljekraftens vej får luft.

(Standart = fane)

Husk at Mars i 1. vers valgte fornuft til sin konge og viljekraft til sin dronning. Der er netop blevet spillet et bondetræk 2 felter frem, der åbner op for dem begge - hvid har altså spillet e4.

5.

Den venlige dame, der ik' manglede iver,
Bar håbets grønne banner
Og råbte "Ære, ære jeg giver
Mit folk, der hos mig stander!"
Hendes bonde, kulant og rolig, vejen danner;
Går frem, thi skønheden siver
I kærlighedsspillet, når første fodtrin lander.
Med en ydmyg forsvarsgestus, så sød,
Hendes hjerte ramt af et kærlighedsstød.

Sort har spillet sin bonde frem, så skønheden (sorts dronning) kan komme ud - sort har altså spillet d5, en åbning der mange år senere kom til at hedde "skandinavisk åbning".

Følge I må den første konvention;

I dette spil en rørt brik,

Bevidst og ikke til diskussion,

I sandhed skal udføre et træk,

Årsagen er: De elskendes tanke, så kæk,

Tåler hverken frihed eller vaklen i troen.

Er tanken tænkt, kan den ikke gå væk.

Deraf udtrykket: "I hvert træk er der mod og dårskab især,

Når trækket er gjort - gjort det er!"

Merkur beskriver her reglerne for rørt brik, der stadig anvendes i dag. Er en brik blevet rørt bevidst skal den flyttes.

Stillingen efter 1.e4 d5

Castellà

Lo bon servey / rebur ab. nresia.
 prengne denou / effort per acceptarla
 fent se senyor / del lloch honla millir.
 sens pus. pensar / si podran forla
 per que lo grar / quel forra canumarla
 a desfigar / tal gloriàl moure.
 to temps seguir / amor fins arribarla.
 L'emprenedor / per exir a bla sua
 nos deu parir / per negun perh ni zira.

Lo peo del Rey pren
 lo peo. de la dama

Vinyoles

Per quel renom / de belica zellua
 vent quel seny / guastana nresies
 ab grm. ugar / ixque de casa sua
 p. castigar / tant folles fantasies
 Eno mirant / de moltes. lloraries
 myrants senyor / com fa lo camp la gua
 marat peo / que feya valeries
 Lo qui enpren / myrars deu ans que enprenga
 per que la fi / del que fa nol reprença

La dama ala quarta
 rosa sua pren lo peo
 quel li havia pres la fa

fenollar

La Ley que deu / quels dos. volem romprenga
 es. que la gent / presa resta canua
 per deu molt / pensar be ab. quis prenga
 la voluntat / pus es senyora l'mia
 Car de grms rers / lo qui pus alt. selquina
 resta pus baix / p. que lo lloch aprenga
 puix que de grar / entremient canua
 Si lo voler / Reho no vol romploure
 es. molt degut / canui quel. seram canue

Dui que lo pres bna
 volta se hagi de pedre

Gode tjener, modtaget med venlighed,
 Kæmpede for, at han dén kunne acceptere;
 Tog fat og blev herre over feltet derved -
 Overvejede ej, om det ville hende genere,
 For kraften, der fik ham til at kurtisere,
 Drev ham til begærets herlighed;
 Fulgte kærligheden og fandt sin kære.
 Den dristige fik sit behag;
 Kunne ikke stoppes med skub eller slag.

Den gode tjener (hvids bonde), der er blevet modtaget af den kulante bonde (sorts bonde), bliver forelsket, følger kærligheden og bliver til herre over det felt, hvor den kulante stod - Der er blevet spillet exd5.

8.

Hun skinnede klart med skønhed så magisk;
 Betragtede kulancen frydet af smiger.
 Hun forlod sit hus, stærkt rigoristisk,
 For at straffe alle de dumme fantasier -
 Gav ikke en tøddel for tåbelige idéer.
 Som tranen på marken spejdede hun kynisk.
 Hun dræbte bonden, der var stolt af sin lir.
 Den der går frem må have disciplin
 For ikke at smage sin egen medicin.

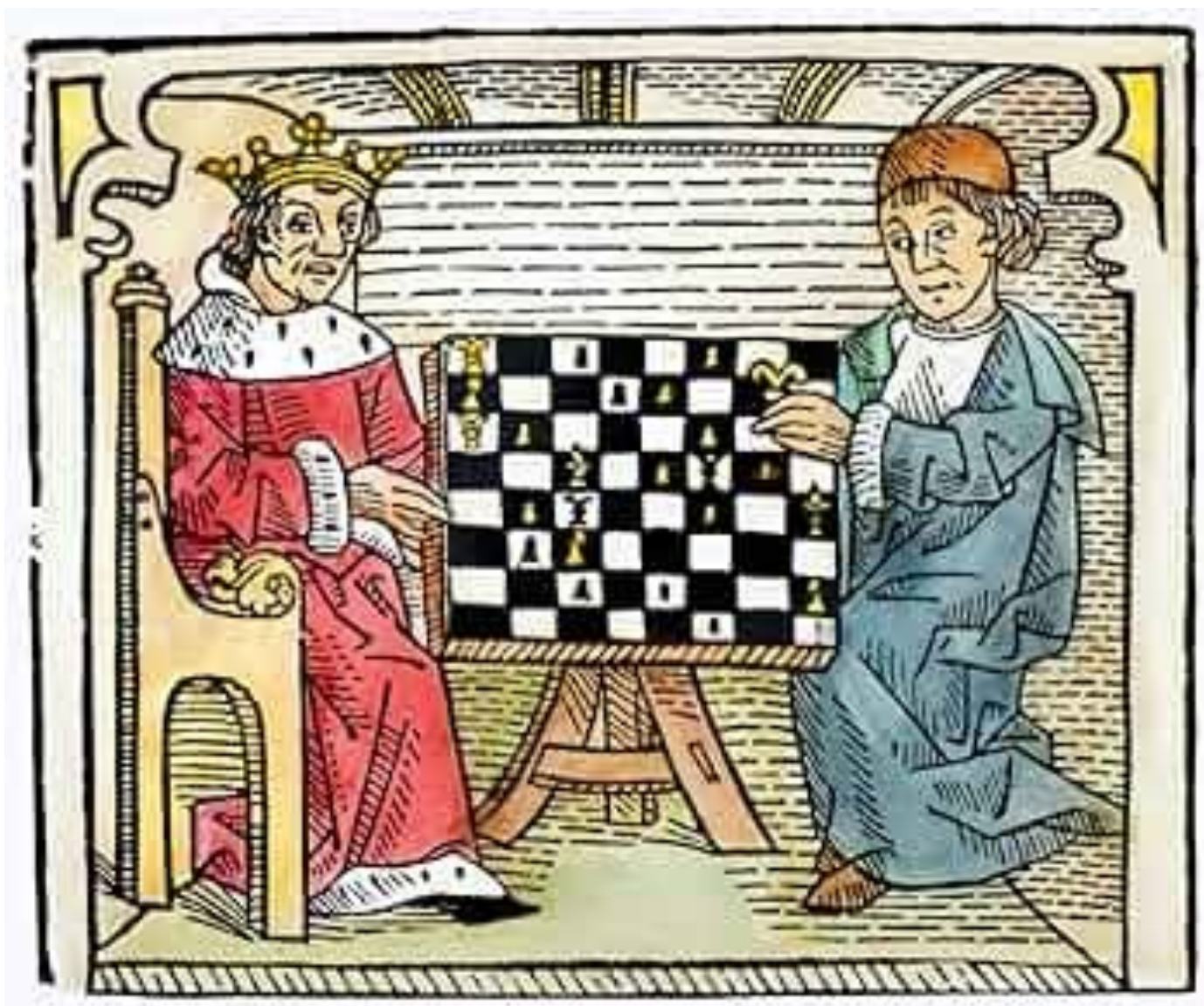
(Rigoristisk = streng og ubøjelig)

Skønheden (sorts dronning) dræber den bonde, der står dér, hvor kulancen (sorts bonde) blev frydet. Der er spillet Dxd5.

Den næste regel I adlyde må:
 En brik der er taget er evigt fange.
 Derfor skal man så sandt passe på
 Med, hvem man tager; Viljen er en hoven madamme.
 Den der for de højeste slag er bange
 Forbliver lavest og vil kun langsomt forstå,
 Hvordan man skal spillet annamme.
 Hvis fornuften ikke beroligende ord fortælles,
 Da står det klart; han må som fange fældes.

(Annamme = lære)

Hvorfor fornuften (hvids konge) og viljen (hvids dronning) fremhæves, når det er sorts dronning, der netop har slået ihjel, er ikke klart, men en mulig fortolkning kan være, at kongen og dronningen anses som kommandører, der lige har sendt deres e-bonde i døden, imens de selv er bange for "de højeste slag". Uanset hvad gør Merkur det klart - en taget brik kommer aldrig tilbage.

Stillingen efter 2.exd5 Dxd5

La voluntat / desigiosa de plaire
 en quant pogues / a la dama elera
 de lliber / de ners aquella traire
 sa gam lleor / ab lengua molt perfeta
 E son am / de persona discreta
 pensar tot temps / ferui y no desplaire
 la que del cor / senyorauem ja fera
 foll es aquell / que gosse fer viciage
 contra qui es / tengut de vassallargie

Lo cavall delo reyno
 va a la terra casa del
 orfil triant ves la
 dama

Vinyoles

Per ben guardar / la nostra doménargie
 tornant son lort / la gràfiosa dama
 quel cavaller / manament de parargie
 voler no deu / raquar honesta fama
 Lanemorar / quant parlo linflama
 no vulla dar / als bens donor dampnargie
 e si vol fer / foguir se zomp la traïa
 Perque quan plou / quis robe de la fulla
 rent ser exur / dos vegades se nulla

La dama sen torna
 a son lort

ferollar

O reg derer / vol que castus resulte
 en son castell / o conquistada casa
 y perdra la / y ames puga ni vulla
 ans deu moyr / renir en ma les pasa
 Car voluntat / tal forch damor abraza
 que forra may / noli tol la despulla
 senyora es / que tots los penyys arasa
 Puy s sens lograt / voler may se conquista
 nos pot mndar / fins que lograt desista

Qui si hanen penyalar
 o totar la casa quey
 metan en ella

10.

Viljekraften, der ville henrykke
Den udvalgte dame, den unge,
Fór imod hende for at udtrykke
Sine komplimenter med fineste tunge.
En taktfuld tanke, man godt kan misunde,
Det var at tjene og ej udnytte
Den dame, som hjertet vil rumme.
Kun en tåbe vil fornærme tilsigtet
En person der er vasalforpligtet.

En mere rammende oversættelse bliver besværlig i sidste vers. I middelalderens feudalsamfund var en vasal en person, der fik jord af en lensherre mod til gengæld at betale tribut (skat) og hjælpe herren i krig. I strofen står der altså, at viljekraften (hvids dronning) sender sine komplimenter (springer), der går forelsket frem mod den sorte dronning, dog ikke for at fornærme hende, da dette ville være dumt at gøre mod en, der betaler tribut andetsteds. Der er spillet Sc3.

11.

For at beholde sin herre
Genfinder damen sit sted;
For en springer, oftest af ære,
Må ikke tilsvine den ærlige skønhed.
Den forelskede part, optændt af ivrighed,
Må ikke sin hæder korrumpere,
Og sker det alligevel i farten, får han ren besked.
For søger du ly under blade, når regnen driver,
I troen på tørhed - våd du bliver.

Dronningen vender tilbage til sit sted, hvor springeren ikke kan følge efter hende. Der er spillet Dd8 - en variant der i dag hedder "valenciansk", opkaldt efter netop dette parti!

Det tredje krav, der gælder jer alle;
 Erobrer I huse, så bliver I dér
 Og lader det ej til fjenden falde,
 Ellers bør I dø med dragne sværd.
 For viljen skaber et brændende skær,
 Der kan fornyet styrke fremkalde:
 En dame kan lamme fornuften hos enhver.
 For mod nogens ønske kan du ej dem forføre,
 Og det ændres ikke, før ønsket ophører.

Her introducerer Merkur en slags "rørt felt-regel" - Har en brik rørt et felt skal den blive der. Denne regel har, ifølge diverse kilder, været brugt lokalt forskellige steder i Europa indtil begyndelsen af 1900-tallet, men har aldrig været internationalt standardiseret og heller aldrig været en officiel regel hos FIDE. I dag må en spiller godt ombestemme sig og stille sin brik på et andet felt, så længe brikken ikke er sluppet. En variant af reglen kan dog siges at være i brug i dag ifm. bondeforvandling - har den nye brik rørt forvandlingsfeltet skal denne brik placeres på brættet, uagtet at man ikke har sluppet den endnu, og man kan ikke vælge en anden officer i stedet.

Stillingen efter 3.Sc3 Dd8

Castellni

Raho trobar / pus. aspre quela rista
 la dama que / molt humil. estimava.
 restant en fi / de tal engan molt rista
 veur que laors / y. serveye. desdenyava
 Per lo valer. / q. molt la vindava
 son pensamēt / que sospyran agusta
 fin al quar gran / p. espiant vyana
 Qui vol salvar / en alt per allenarse
 primer mue / algun porh abaxarse

L'orfil del Rey va
 ala quarta casa d'auar
 L'orfil dela regina

Vinyas

L'a honestar / de qui sol arcarise
 bellea gran / si vol ester d'mina
 lo sen desdeny / trames. sens. oblidarse
 per atallar / del pensamēt. la mija
 Que si aquell / dela vintur declina
 yno volgues / persi may. limitarse
 defensio / donor. lo conramina.
 Tostemps. lo forh / crema per sa namra.
 mas l'ayguil fa / dançar ala melina.

Lo canall del Rey
 va ala quarta casa
 de orfil de rey

fenollar

L'alre. d'eret / que molt lo. forh apura.
 es. que los reys / ala casa rura.
 lo primer ret / sens. fer pus. desmesura.
 salten libers / en qual senol manera.
 M. ostant que tant / denem per la costura
 dexar lo pla / ola via segura
 tal exemplar / entor. daquells. se spera.
 Pero castu / quomr. los limits traspassa
 era mas porh / sino si rozna. massa.

Quel rey juga. lo pmez.
 lang. anar. a cura. casa

13.

Fornuften fandt hende skarp som en kniv -
Damen, han engang eftertragede.
Efterladt trist; kærlighed gjorde ham naiv,
Komplimenter og tjeneren hun blot foragede;
Deres værdi hun ej betragtede.
Hans refleksion, der suk kunne inddriv',
En spion til 4. grad han sendte, som han agtede.
Den der højt vil springe
Må først sig selv i knæ bringe.

Fornuften (kongen) er ked af, at damen ikke sætter pris på hans komplimenter (springer) eller tjener (bonde). Det bør nævnes, at både den engelske oversættelse og originaldigtet veksler mellem at kalde hvids bønder for "tjenere" og "tjenester". Han sender en refleksion (løber) til 4. grad - nok underforstået en slags breddegrad. Der er spillet Lc4.

14.

Hæderligheden, der vil skabe kontakt
Med skønheden, evigt agtbar,
Spreder bevidst foragt
For at afskære refleksionens blodkar.
For følger han ikke dyden, så klar,
Og begrænser han ej sin magt,
Bliver han tilintetgjort af hæderens modsvar.
I sagens natur vil ild altid brænde,
Men vandet vil hurtigt gøre den til skamme.

Hæderligheden (sorts konge) vil gøre indtryk på skønheden (sorts dronning) og som modsvar på refleksionen (hvids løber) spreder han "hæderens foragt" (kongens springer) - Der er altså spillet Sf6.

15.

Den næste regel for dette parti
Er, at konger til deres tredje slot
I første træk, inden for hvad der er rimelig',
Er totalt i frihed til at springe så flot.
Deraf kan vi lære, at for at klare sig godt
Må vi til tider forlade tryghedens sti;
Dette forventes af en drot.
Det gælder for alle, der vil øge sin formåen;
Man vil fejle, men mildere hvis man er årvågen.

(Drot = konge/hersker)

Her må jeg nok hive lidt i land igen ift. min påstand om, at partiet er spillet efter de moderne regler for skak. Det der beskrives her er det såkaldte "kongespring" - en forgænger til rokaden. I store dele af Europa var der helt op til slutningen af 1800-tallet forskellige måder at rokere på, og kongespringet gjorde det muligt for kongen, dog kun på sit første træk, at bevæge sig 2 felter i en tilfældig retning eller bevæge sig som en springer! Formuleringen "til deres tredje slot" [ordret oversættelse: hus] antyder altså, at kongen starter i ét slot og med sit dobbelt-træk ankommer til sit tredje slot.

Stillingen efter 4.Lc4 Sf6

Castellani

L'enemorar / mirant que noli passa
 l'ergull enig / ala gentl senyora,
 hogue dampnar / raho quels fers compasa
 la qual deguar / li fon gran valedora
 Son dolt parlar / quel agent amamora.
 li ramare / sens pendre longa passa
 per arribar / ala quel mon adora.
 O quant nos val / ab tot que port nos resta
 aquell dolt fo / dela llavor composta

Joga canall de rey ala
 turria de orfil

Omnyoles

A march comit / rubir de dolra resta
 es lo leguot / quels sens rors a falagun
 y a falagunant / belle abgar sa resta
 al falr engum / que fors aquell samagna
 Trahent dels hulle / per dar li damor paga
 him dolt esgar / en lort dela resposta
 quel li guazis / de sos desdems la plaga
 Poden los hulle / mjar lo fimsible
 y mmentar / L'espirir / impossible

Joga lozfil dta donna
 agnare rases del rana
 del altre rey sobre el
 canall

fenollar

Perque los reys / ab poder fimsible
 mes de raho / no pugan mans estendre
 es derretar / que feur lo salt possible
 no puguen may / feur estach m pendre
 Mostimur al mon / quen pimir orependre
 denen meire / masclar ab lizafible
 y no fer rait / quant basten a rompendre
 Car si son grans / ab ales de porrenia
 Cimaors seran / vfont de gran clemencia

Dui quablo salt dela
 turria lo Rey no
 puga pendre

16.

Den forelskede, der indså ,at en fin fornemmelse
Og irritation ej gjorde damen duperet,
Måtte bruge fornuft for at nedtrappe denne hændelse,
Og fornuft var en villig og god allieret.
Hendes milde tale, evigt raffineret,
Fik ham til, uden sværdets anvendelse,
At række ud efter én, der har verden imponeret.
Sikke en hjælp - og ingen penge han forlanger,
Den søde lyd er komponeret af komplimenter.

Ingen af de hvide/røde tilnærmelser har virket endnu. Til undsætning kommer fornuftens (kongens) komplimenter (springer). Der er altså spillet Sf3.

Den stilling vi er nået til fremkommer stadig, en gang imellem, i stormesterpartier i dag - Bl.a. havde den tidligere top-10 spiller fra Frankrig GM Étienne Bacrot netop denne stilling med hvid 2 gange i januar 2020 og den peruviansk/amerikanske GM Daniel Fernandez vandt et parti fra denne stilling med hvid i juni 2022.

17.

En bitter fornøjelse, omgivet af en skorpe, så sød,
Er adulatoren, der smigrer alle sanser,
Og den flatterende skønhed gør fremstød -
Bedraget er gemt under smigerens panser.
Hans øjekast, som kærligheden ej begrænser,
Besvares med en venlig hilsen med glød,
Som dermed foragtens blødning standser.
Øjnene kan kigge på det usynlig'
Og plage den hærdede esprit.

(Adulator = person der smigrer)

(Esprit = ånd - udtales med stumt t)

Strofen er kringlet formuleret, men det står klart, at hvids springer beskrives som en adulator, som skønheden (sorts dronning) sender en besked i form af en venlig hilsen (løber). Næstsidste vers indikerer også, at en sort løber kigger på en hvid springer, da de sorte løbere er "søde blikke" jf. strofe 2 og hvids springere er komplimenter - altså noget usynligt. Der er altså spillet Lg4??. Hvorfor trækkes en brøler, vender vi tilbage til efter strofe 19.

18.

Fordi konger, med uovervindelig magt,
Ikke kan overgå deres fornufts præstation,
Kræves det, at når dette træk er dem bibragt,
Kan det ej bruges til angreb eller at slå nogen.
Således må de ved uddeling af straf og hævnaktion
Blande nåde og vrede i pagt
Med deres forstands situation:
For hvis styrkens vinger gør dem glørværdige;
Endnu mægtigere de bliver, ved at være barmhjertige.

Merkur uddyber kongespringet fra strofe 15 og forklarer, at trækket ikke kan bruges til at slå en brik, da kongerne trods alt må beherske sig. "Fornuft" i 2. vers skal ikke tolkes som hvids konge.

Stillingen efter 5.Sf3 Lg4

Castellani

Vist lo mirare / de tant bella parem
 lo bon desig / que sots zaho mlt
 zames ranro / ab molta reuerencia
 lo seu seruey / prebrel qui l'exera
 La feno / que van los hulla escura
 despetralor / pla comenienra
 del amador / on vera mor habira
 Conformar / es la cosa pus rara
 qu'enriels amars / les amistos constra

Jugue lo peo de zorb
 de rey hui punit anar
 sobre lozfil

Vingoles

Perque labor / Los espeus despetra
 y fa plorar / belle ablara franja
 ab dolr esguar / quel ror ferir arera
 labor prengue / en quispencia ranja
 Adenotar / que al amant no manja
 en negun temps / la fi domor offera
 si de labors / la font nura se ranja
 Que los legors / fan dama tant contenta
 quel desonrent / content se representa

Lozfil de regna
 pren lozfilanall del
 rey

fenollar

Mes fonth pactar / quels rurs hon se posenta
 valer tan grm / sobrels altres no salten
 mas per ranyns / segurs de sobreuentra
 vagten nostres / on lladres may asalten
 Car pux daquells / nostres honors se smalten
 depiunt arns / quils pot donar empenra
 fys guarden mal / a si y al poble falten
 Namra vol / los membres ser defenssa
 del dan del rap / on nrs zeben offensa

Don quel rey no salte
 ala rura sobre les
 altres pessés

19.

Ved synet af blikket i hendes mine
Valgte begæret, der under fornuften var forpligtet,
At sende, med manerer så fine,
Sin tjener for at modtage dén han havde skimtet.
Hengivenheden, malet i ansigtet,
Bringer den elskendes hjerte til live,
For her bliver sand kærlighed aldrig svigtet.
Lighed er noget man bør dyrke,
For blandt elskende vil det deres venskab styrke.

Begæret (hvids tårn) der er forpligtet under fornuften (altså tårnet på kongefløjen) sender sin tjener (bonde) for at modtage blikket (løberen). Der er dermed spillet h3. Trækket er en klar overseelse, idet både Lxf7!! og Se5!! havde givet hvid afgørende fordel. At begge spillere overser dette træk har siden skabt spekulationer om, hvorvidt partiet nogensinde har fundet sted, eller om der har været aftalt spil involveret for at gøre digtet mere harmonisk.

20.

Imens komplimenter vækker espriten
Og beroliger skønheden, nobelt og vellidt,
Med en venlig hilsen, der blev hjertets ruin;
Hun tog komplimenterne, der rummer al håbs endeligt,
For at tilkendegive, at elskeren for evigt
skal have den tilbudte kærlighed, så intim,
Hvis blot komplimenternes kildevæld ej er forgængeligt.
For smigrerne gør damen så lykkelig,
At selv misnøje fremstår ønskelig.

Den "venlige hilsen" fra strofe 17 (altså sorts løber) nævnes igen. Denne gør krav på den tilbudte kærlighed og tager komplimenterne (hvids springer). Der er spillet Lxf3.

21.

Det blev aftalt, at kongerne, der besidder store værdier,
Ej over andre måtte springe,
Men skulle følge de trygge stier;
De skal gå, hvor røvere dem ej i fare kan bringe.
For mens de skinner med tributter og penge
Og forlader folket i deres riger -
Hvis de bevogtes ringe, får de og folket hurtigt ende.
Naturen ønsker, at folket forsvarer overhovedet mod skrammer,
Da det er her angreb oftest rammer.

Kongespringet fra strofe 15 uddybes yderligere, idet det nu beskrives, at kongen ikke kan bruge sit kongespring til at hoppe over andre brikker eller rykke igennem en skak - et princip der går igen i den moderne rokade.

Stillingen efter 6.h3 Lxf3

Castellui

A b resplendor que gran amor compensa
 los hells com vius que mirant abastaren
 la legirant de la llabor que n'ensla
 emolt humilment voluntat rindaren
 Et tal effort mostrant se li donaren
 que pres riuost per pagar per compensa
 los rays del sol que tant la penetraren
 Estes son los hells ab que n'alguen
 los marines que n'esta mar se reguen

La reyna pren lo fil
 de l'altra reyna

Vinyoles

Per quels amans pus clarament coneguen
 la honestat ab quin rento compora
 lo pensament de qual aquells se seguen
 ab tots rutes los defenra la pora
 Mouent lo peu hum sol pas per esorta
 los enemiths se esquadres despliquen
 daquelles vent sa la speranza morta
 Oiseno rursament ordona
 quant lo voler follament desordena

Lo rey juga hum peu
 lo seu peo

fenollar

Es altre Ley en nombre la vnyrena
 quel rey valent retriabent sa persona
 no puga may pus es donar la mena
 fer lo diu salt honorant l'altra corona
 Mes pas apas que millor se rindona
 per son camí tinc sens por ni pena
 ab granitat que rals princeps corona
 Car molt mes val una discreta fuyra
 que raire pres per destemprada ayra

Diu quel rey llenam
 per sis no l'altra lara
 riera

22.

Med lyset erstattet af stor kærlighed
Brændte de livlige øjne, med en beskuelse så klar,
Komplimenternes glade sang til ukendelighed
Og bad ydmygt om viljekraftens svar.
Da de viste sig, gjorde de sig anstrengelser så agtbar',
At hun som løn og betaling for sin færdighed
Tog solens stråler, der igennem hende skar.
Stjerner er som øjne til sømænd lavet,
Så de kan se, hvem der drukner på havet.

Viljekraften (hvids dronning) bliver hidkaldt som svar på complimenternes (hvids springer) bortgang og hun tager solens stråler (sorts løber), der ellers skinnede igennem hende. Der er spillet Dxf3.

23.

Fordi de elskende har flere informationer,
Igangsatte hæderen forsigtigt,
Inspireret af kærlighedens refleksioner,
Med venligt drilleri, opførelsen af en port, så idérigt
Ved at flytte én bonde ét skridt;
Fjenden kan sprede sine eskadroner,
Hvis de vil se, at håbet er færdigt.
Beskedenheden kæmmer umådeligt
Dét, som begæret ugler så tåbeligt.

Hæderen (sorts konge) opfører en port for at imødegå refleksionen (hvids løber). Dette gøres ved at flytte en bonde et felt frem. Der er altså spillet e6.

Den 8. lov I nu skal lære;
 Når den modige konge retirerer sin person,
 Må han aldrig, thi han er bundet af ære,
 Springe så meget, at kronen vanæres ved hans aktion;
 I stedet bør han, skridt for skridt som en bedre option,
 Bane sin egen vej - ukuelig og ej bange for at tage affære
 Med en alvor, der gør prinsens kroning til en attraktion.
 For en diskret flugt er et bedre alternativ
 End at blive forskrækket og miste sit liv.

(Retirerer- afledt af retræte = trække tilbage)

En sidste gang uddybes reglerne for kongespringet. Det fremhæves nu, at kongen ikke må bruge sit spring til at komme ud af en skak, men må flytte sig ét felt ad gangen - et princip der også gælder nutidens roka-
de.

Stillingen efter 7.Dxf3 e6

Castellni

Mas la penit / dela morosa feynra.
 mogue axi / la volunrar exhenire
 quen rom lo cap / de venis ala luyra
 d'un cour sa / & que desdenyar prempre
 J'maioir eur / perquera delampremra
 de quilare / en forch d'amor la myra
 bellea grim / que los pus sanis remra.
 Quant ven quel forch / del fum a fer la flamma
 tot hom se guir / que lo veus d'ouama

La reyna pren de
 cavall de dama peo

Vingoles

Bellea ven / que volunrar sinflama.
 coural desdeny / prenent sa coura.
 ymanacant / la vergonyosa fama
 p' deffensar / ab grana smoua.
 J'ab son cavall / saluant se offera.
 J'abarallaz / coural camp dela dama
 que ab effort / vergonya lombana.
 Exemples cur / que may segnir desastre.
 alqui be sab / d'aquell robar lo rastre.

Juga lo cavall de
 dama ados. p'mus
 de dama

fenollar.

Vin altre Ley / senfilan a quest rastre.
 quel rey tractar / no sia rom la rastre.
 p' coura quell / se fya algun compastre.
 osil peult / del enemirh la resta
 Anisan lo / que nol son balleta
 axin dispo / en lo cel aquell astre.
 quela dorar / de real sobrenesta
 Lo nom de rey / als enemirhs atura
 dels sens los bons / deffen yls mals destura

Din q' no sia pres m
 ferir lo rey mas quel
 anisen ses donant
 li sus.

25.

Begæret efter amourens frugt
Fik viljekraften til at bane
Vejen og i Venus' marker søge tilflugt,
Selvom der var foragt hos denne kurtisane.
Mest fordi det var et foretagende
Af en, der i kærlighedens flammer blev opslugt:
Den store skønhed, fristerinde af de forsagende.
Synet af ild, der har gjort røg til flammer
Burde advare alle om, at der skænkes gift som opstrammer.

(Kurtisane = hofdame med høj status, der tilbød undervisning, selskab og seksuelle ydelser)

Viljekraften (hvids dronning) søger tilflugt i Venus' marker, hvor der opstår kamp med skønhedens foragt (sorts dronnings springer). Der er spillet Dxb7. En interessant detalje er sidste vers, hvor udtrykket "gift" bruges. I dag kaldes b- og g-bønderne ofte "giftige", fordi det kan være farligt at slå dem. Man har åbenbart gjort sig lignende erfaringer allerede i 1400-tallet.

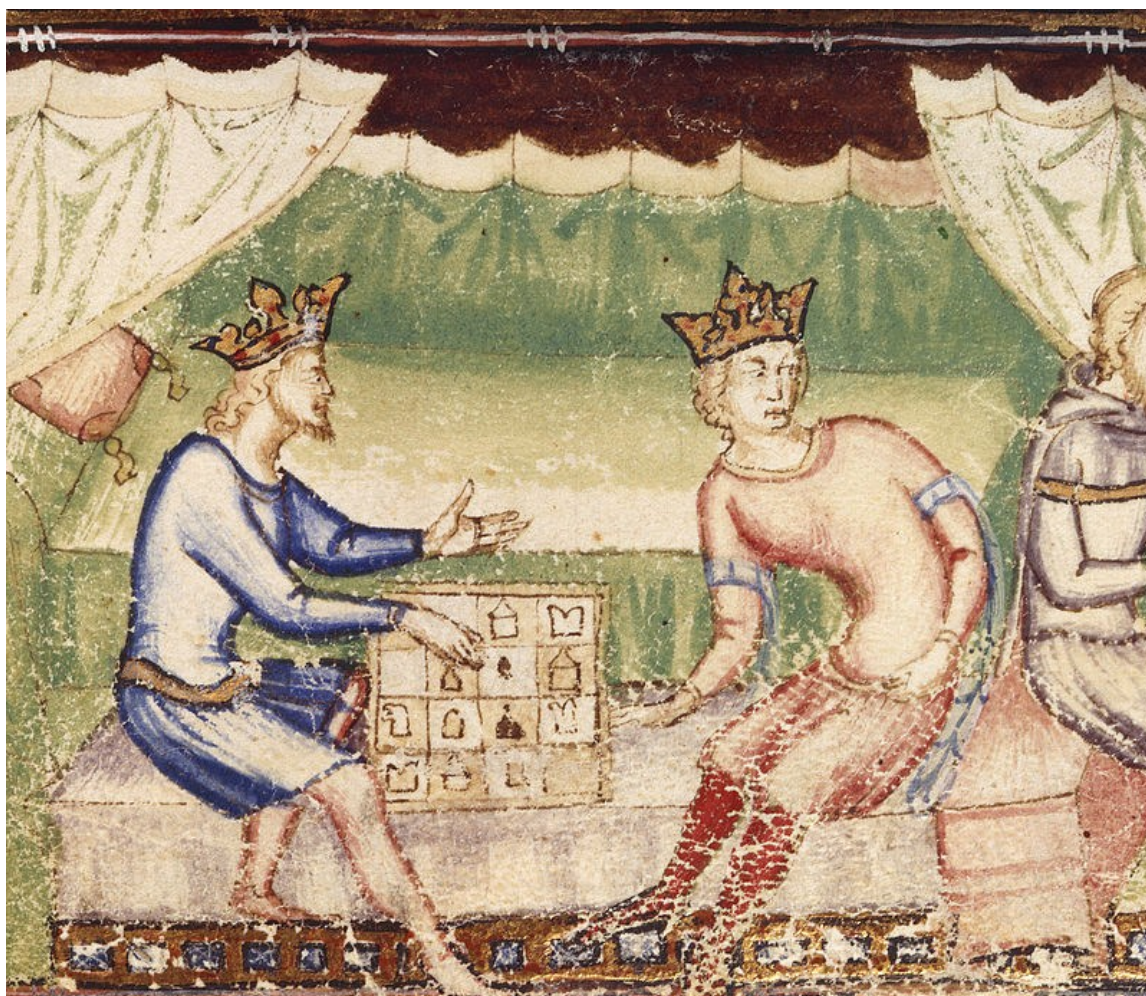
26.

Skønheden så viljekraften flamme,
Tage foragts kulance
Og true den nervøse hest med samme,
Der til sit forsvar måtte flytte med elegance;
Og springerens spring giver en chance
For kamp imod denne madamme,
Der forsøgte at bekrige skammen uden assistance.
Dette eksemplificerer så fint, at der aldrig følger ugunst
Hos ham, der kan fornemme katastrofens dunst.

Sorts dronning observerer, at hvids dronning har taget foragts kulance (springerens bonde), hvorfor springeren må flytte sig, hvilket også giver mulighed for modspil mod dronningen, der ellers truede "skammen". "Skammen" refererer til sorts tårn og "skam" bruges altså som synonym for "tilbageholdenhed", der jo var tårnets karaktertræk i strofe 2. Der er altså spillet Sbd7.

Endnu en lov som I skal evigt værne;
 Kongen skal ikke behandles som resten af sin skare.
 Hvis nogen vil ham nærme,
 Eller han omringes af fjendens fare,
 Inden han rammes af en pil, skal I ham advare:
 Sådan er det besluttet af himlens stjerne,
 Der gav ham hermelinskåberne, så dyrebare.
 Kongens navn sår frygt på fjendens grunde:
 Han forsvarer de trofaste og bandlyser de onde.

Som følge af kongens høje status forlanges det, at han advares når han trues - der skal altså siges "skak", når man sætter kongen i skak. Det pudsige ved denne regel er, at det i dag forholder sig stik modsat. Selvom enkelte amatørspillere stadig har for vane at sige "skak", når de truer modstanderens konge, så er dette faktisk imod de nuværende regler og kan principielt sanktioneres, da det kan forstyrre modstanderen eller andre tilstedeværende spillere - særligt i situationer, hvor der gives mange skakker i træk. I klassisk skak er det dog kutyme, at skakker noteres med et "+" på noteringslisterne, hvilket måske er afledt af denne gamle regel.

Stillingen efter 8.Dxb7 Sbd7

Castellani

Rompuda ja/ detot enrells la guerra.
 La reyna gem/ quel bell nom damor rida
 mana veni/ i/ rorent per plors y ferir
 hum canaller/ en aquella parida
 Per conquistar/ ab sa gent pus omida
 dels enemics/ la vireia deffera.
 questrava mal/ en lo camp. reparida
 Qui en la salt/ als. primes. no contrasta
 sy als. durs/ vol contrastar noy basta

Juga canall de reyna
 a quan. de canall de
 dama

Omijoles

Virgonyas. lor/ on belica. senrasta
 perros posa/ prop della en la tallaya
 abandonam/ pus. ven. que la guor quasta
 Lesit vres/ que ya desparit se smaya
 Car honestar/ qui be nola tallaya
 reb. lesio/ en la persona rasta
 deparit entrat/ legors dymra lanaya
 Berta la por/ alor ell que senbela
 puix quel defen/ de raure dms la tela
 Tors. som equals/ en mort y en naxenra

Juga roch de dama en
 la casa del orfil seu

fenollor

Puix amisar/ lo rey es. sens. aurela.
 Vol altre ley/ ques. robe. oques. mogna.
 en ammos/ la nemich no zeclo
 menys pren daquell/ no vulla que linoga.
 Pero. prudent/ lo pas. al peull dogar
 qitel gem leo/ ventur dela mustela
 ven castim fory/ si be vist real roga
 Tors. som equals/ en mort y en naxenra
 pero equal/ deu esser la remenda

Puix quel rey puix
 li donen sus. se hague
 de leuar o robe

28.

Nu, hvor de hinanden krigserklæringer sender,
Beordrer den store dronning, der kærlighedens navn bar,
At en springer hurtigt mod hende vender
For at bistå hendes forsvar,
Og for at erobre gøres tropperne kampklar.
Besejringen af de høviske fjender
Er sikker, når deres stilling ej er holdbar.
Hvis modangrebet ikke indledes resolut,
Men i stedet udskydes, er slaget slut.

(Høvisk = velopdragen og anstændig - knytter sig typisk til de højere samfundslag eller kongefamilien)

Dronningen beordrer, at en springer kommer hende til undsætning, så slaget kan vindes. De "høviske fjender" er synonym for kulancen (de sorte bønder) - En bondegevinst er altså sikker, da sorts bønder er spredte - Der er spillet Sb5.

29.

Beskedenhed er guldet, der udgør skønhedens fundament:
Derfor står de sammen på slottet i hver en kattepine,
Og han styrter mod hende, da det bliver ham bekendt,
At smigreren truer kulancen, der er ved at besvime.
Thi hæderligheden, uset i sit regime,
ligger såret i et fængsel af kyskhed i dette moment
og lader smigreren ind i korridoren trine.
Frygt er godt for en fugl under angreb,
Da det frelser den fra fangenskab.

(trine = træde)

Endnu et synonym for tårnet tages i brug, nemlig "beskedenhed". Beskedenheden styrter imod skønheden (dronningen), da hæderligheden (kongen) ellers ville have ladet smigreren (hvids springer) vade ind i stillingen og slå den rædselsslagne kulance (sorts bonde). Der er altså spillet Tc8.

Givet at kongen er blevet advaret uforsigtigt,
 Dikterer næste lov, at man må ham flytte eller dække;
 Fjenden agerer altid dristigt:
 Foragt for modstanderen kan ham ødelægge.
 Han må da kløgtigt den fremrykkende trussel svække.
 En løve der overvindes af en væsel, så almægtigt,
 Ses dagligt, selvom løven i den kongelige toga vil trække.
 I død og fødsel er vi alle lige:
 Ligeledes må man om vor frygt sige.

I forlængelse af strofe 27 beskrives det nu, at når kongen er blevet advaret højt og tydeligt, skal man gøre noget ved denne trussel - uagtet kongens høje status må han anerkende truslen for ikke at dø. Det kan næppe komme bag på nogen, at en tilsvarende regel finder anvendelse i moderne skak.

Stillingen efter 9.Sb5 Tc8

Castellui

Vist com se mou / vergonya fer valença
 ala honor / virestia y bellesa
 lo caualler / ab bona continencia
 pens pus zert / enra en la pelea
 Rompen aquell / panes de ques arca
 temor de fer / desonestat fallenra
 ques passio / de que la dama spreu
 Lo vençedor / vençent guarda com fira
 car sempre vent / lo vençut quant se guira

Cavall de reyna pren
 lo peo de rort de
 dama

Vinyoles

Quant mes no pot / ab un vltimie mra
 guarda y deffen / bellesa lo seu noble
 y si los seus / laor mon o regna
 ella festa / ferma instant ymmoble
 Donchs plor / es la par puf noble
 y semblara / que foret rancis rra
 lo seu desdany / segons luy de poble
 Diu lo distret / quant ven fer rra qstrem
 be sab que fa / lo qui sa rra rra

Cavall de dama juga
 a res grans dela sua
 hna

fenollar

Raho deu fer / en rra y no semir
 y per arors / enrr molt rahonable
 per on lo rort / quistn juch absa rra
 lahu primer / so que li par loable
 Laire apres / responque lort nort
 castu son rlp / que fu spet o rra
 vagien egnals / ab randa rrridable
 A lgn no pens / guanyant passar la ralla
 ror ordes vol / ferir en la baralla

Diu que castu deu juga
 a randa eno dos rras
 arren

31.

Ved synet af skammen, der flytter for at hævde sin værdi
Over for hæderligheden, kulancen og skønhed,
Overvejer springeren sin strategi
Og ej mere tilbageholdt - i kamp han drager afsted
Og knuser sit skjold hermed,
Som har holdt frygten for uærlig fiasko farefri -
Denne passion finder damen glæde ved.
Mens sejrherren vinder, er han yderst vagtsom,
For han kan ofte overvindes, hvis han vender sig om.

Springeren udnytter, at skammen (sorts tårn) er flyttet over imod sin konge, bonde og dronning og, til den hvide dronnings store glæde, går han til angreb - der er altså spillet Sxa7. De sidste 2 vers insinuerer, at hvid har overtaget og kan vinde med påpasseligt spil - en korrekt konstatering.

32.

Skønheden, der ser magtesløst på
I vrede, vil sit gods forsvare,
Og hvis komplimenterne vil flytte eller gå;
Skønheden vil konstant sin sindsro bevare.
For hvis alt drejer sig om den noble skare,
Og denne lader til at sende foragten ud på må og få,
I hvert fald så vidt folket kan erfare,
Så den diskrete, der ser det ekstreme, udtaler:
"Den der brænder sit hus må vide hvad han laver".

Efter tabet af bonden i sidste strofe bliver skønheden (sorts dronning) rasende. Hun bliver dog stående og sender i stedet foragten (sorts springer) afsted for at forsvare sit gods (tårn) mod komplimenterne (hvids springer) - Hvilket, for folket, kan se meget ekstremt ud. Der er spillet Sb6.

Fornuft må være fuldstændig og ikke tom -
 Fornuftigst er, at det for alle er retfærdigt;
 Derfor går spillernes træk på tur - ingen tvivl herom:
 Den første trækker, hvad han finder prisværdigt;
 Dernæst svarer den anden ihærdigt;
 Hver får en chance for at skyde, håbe eller være frygtsom -
 Deres konkordante lighed er noget særligt.
 Brud på denne regel kan ej forsvares,
 For i kamp må orden bevares.

(Konkordant = samstemmende)

Merkur forklarer, at spillerne trækker skiftevis. Man kan altså hverken trække 2 gange efter hinanden eller springe sin tur over. En regel der naturligvis stadig er gældende i dag. En interessant detalje er, at der ikke nævnes noget om, hvorvidt hvid eller sort (rød eller grøn) skal trække først ved spillets begyndelse. Dette skyldes, at "hvid-trækker-først-reglen" ikke var fastslået endeligt på dette tidspunkt. Faktisk forekom det helt op i 2. halvdel af 1800-tallet, at sort trak først. Eksempelvis er "Det udødelige parti" mellem Anderssen og Kieseritzky fra juni 1851 oprindeligt spillet på en måde, hvor Anderssen trak først med de sorte brikker - partiet er dog typisk inverteret når det senere er blevet gengivet.

Stillingen efter 10.Sxa7 Sb6

Castellui

Lo canaller / rompent del tot la rialla
 vergonyabar / y arostar al fustigne
 bella can / que ab goig y rialla
 en lo veur piar / morri vol am lo signe
 Et el mor / conrent de mor fudigne
 La voluntat / no deu moure baralla
 pus de canall / es fer anyell benigne
 Cors jorns se ben / morri en esta guima
 donchs mal damor / no tingia hipochastrin

Lo canall pren lo zorb
 de dama

Vingoles

H auent perdut / vergonya qu'esta cima
 de honestat / refugimur com lo lliri
 y llima for / que nra viltat llima
 Voltrages mon / mes remant que canall
 Conria llegot / donant li tal marri
 quel fals amant / ab son ruzment apuina
 y del fur dolor / fa hum suau rolliri
 Deffendes deu / bella y ser auar
 rar can val mes / quant mes nos vsta cara

Canall de dama pren
 canall de reyna

fenollar

Mes se pota / si be dir nos enrara
 que lo poder / hi del altre no prenga
 perro casti / pese son dzer ab rara
 mes del que pot / lo seu peu no estenga
 Mas ligue just / perque lull nol reprenga
 del mirador / rar gran canall prepara
 qui son canall / per zorb vol ques empenga
 Lo capella / no deu voler la pompa
 ml canaller / res que honor no rompa

Qui que nos sugallont
 fals nos canall per
 zorb. 27.

34.

Springeren, der bryder sin kæde,
Nærmer sig den ærefulde skønhed og besejrer skam,
Så han, med latter og glæde,
Kan dø som svanen på den grønne vang.
Hvis han dør tilfreds med en uværdig bortgang,
Skulle viljen ej kampen indlede,
Da hesten nu er blevet et ydmygt lam.
Der er daglige dødsfald når folk skal fægte,
Så kærlighedens smerte må man ikke fornægte.

(Vang = mark/græseng)

Springeren besejrer skam (sorts tårn), nærmer sig skønheden (sorts dronning) og går glædeligt døden i møde. Nu er det den hvide dronnings opgave at sørge for, at springeren ikke dør forgæves eller uværdigt. Der er spillet Sxc8.

"Hesten" i 7. vers henviser naturligvis til springeren, som på valenciansk hedder "cavall", hvilket også er det almindelige ord for "hest". Den engelske oversættelse kommer en anelse i problemer her, da ordet for springer (Knight) almindeligvis refererer til soldaten på hesten.

35.

Ved tabet af skammen, der er hæderens akme,
Duftende af liljens aroma,
En stærk fil, der kunne al ondskab jage,
Vækkes vreden, brændende varmere end kaustika,
Mod smigreren - en martyrdød skal han ha',
Så man hans falske bitterhed med pinsler kan magte,
Og tage den søde eliksir og lave blød salve heraf.
Skønheden skal være jaloux og begynde at slås,
For ting prissættes efter, hvad de koster os.

(Akme = højdepunkt/topmål)

(Kaustika = ætsemiddel)

Tabet af tårnet - der stod kongen nær og var en vigtig allieret - vækker enorm vrede i sorts lejr, så smigreren (hvids springer) bliver brutalt slået ihjel som hævn. Modsat hvad de 2 sidste vers antyder, kan man se i de senere strofer, at det faktisk er sorts springer, der slår den hvide springer - der er dermed igen spillet Sxc8.

Det er bedre med en aftale om, selvom jeg det ej har fortalt,
 At man ikke kan andres kræfter få;
 Derfor må man udregne sin vægt med et gran salt;
 Træd ej, hvor I ikke må stå,
 Spil retfærdigt, så jeres øje ikke bebrejder den det kigger på.
 Det ville vanskeliggøre alt,
 Hvis en springer som et tårn kunne gå.
 En præst bør forsage al pragt
 Og ligeledes bør springeren gøre mod dét, der truer dens agt.

Det forklares, at en springer ikke må flytte som f.eks. et tårn - et fænomen vi i dag kalder "ulovligt træk". Det kan næppe komme bag på nogen, at brikkerne skal flytte efter de bevægelsesmønstre de er blevet tildelt.

Stillingen efter 11.Sxc8 Sxc8

Castellm

Rompit Lestol / per que millor se rompa
lo venidor / los sens rotempes e forra
ab rits ab so / de animosa rompa
rexent en ells / lardiment ex la forra
Voluntat vent / bella anara forra
present li fa / per quel loth non rompa
dim non s'femuy / que lamistar se forra
Lo loth damor / se deu jugar ab manys
equi forar lo vol / guanyor nol guanyo

Lo peo dela reyna
va ala quarta casa

Canall de dama va
arres dela marxa
dama

Vinyoles

La reyna vent que tan mal acompanya
La voluntat lo seruey que li deya
hum gen de dem / rimes ab vista e rima
per vltraia / la relada que veyo
Enaioement / per que pensany reyo
foragrar / ab ell laltre companya
del pensament / o del voler quen feya
Quam l'anemirh / fengex ques abandona
fugui rombe / quel air abart se dona

Canall de dama va
arres dela marxa
dama

ferollar

Ediue bell / anadmir se pugno
que lo peo / nortat peo si foga
den barallar / persona per persona
e altrament / passar de llairh no puga
Mas si aquell / sestablamo fexuga
que pas anant / pus laltre abandona
e prengues for / quen millor port lo duga
Los canallers / per la honor sarrren
mas los vilans / per forra saseguren

Dinquel peo no puga
passar sens baralla

37.

Med eskadronen brudt op, på vej til at vinde,
Vælger sejrherren at gentage sin præstation
Med råb og stridshorn højere end nogensinde;
Dette forøger deres styrke og dedikation.
Viljen, der så skønheden i en vanskelig situation,
Ville fortsætte spillet og gav en gave til hende
I form af en tjener for at styrke deres relation.
Der må bruges kløgt i kærlighedens spil;
Hvis du ønsker at vinde med magt - tabe du vil.

Hvid, der er ved at vinde, vælger at sætte endnu et angreb ind. Denne gang ved at viljen (hvids dronning) forærer sin bonde til skønheden (sorts dronning). Der er altså spillet d4. Selvom bonden er udækket og principielt kan tages af sorts dronning, antyder de sidste 2 vers, at der er mere i det end som så. De fleste spillere ville nok også hurtigt gennemskue, at bonden ikke kan tages, da dette ville efterlade sorts springer på c8 udækket.

38.

Dronningen, der ser viljen være udspekuleret
Ved at ledsage den tjener, hun så ud til at glemme,
Sender en stor foragt, med en forudseenhed så raffineret,
For at gøre harme på den fælde, hun kunne fornemme -
Mest for at bruge foragten til at genne
Det selskab, der er konstrueret
Af refleksionen og viljen, og som hun ønsker at ende.
Når en fjende foregiver at opgive sin tvist,
Så flygt, for list bekæmpes med list.

(Genne = styre/føre)

Sorts dronning - der meget usædvanligt kun omtales som "dronningen" - opdager viljens (hvids dronning) fælde og sender i stedet en stor foragt (springer). Foragten truer både viljen og refleksionen (hvids løber). Dermed er der spillet Sd6.

Med et smukt edikt bliver det proklameret,
 At hvis en bonde møder bonde,
 Må en kamp, mand mod mand, blive realiseret,
 Ellers kan man ham ikke videre fremfærd unde.
 Men hvis én bruger lanser, så tunge,
 Kan han gå frem, idet den anden har kapituleret,
 Og med møje kan han opsøge nye grunde.
 Riddere er tøjlet af ære,
 Men skurke kan kun stoppes med geværer.

(Edikt = lov udstedt af én person, oprindeligt romersk embedsmand)

Merkur forklarer, at når 2 bønder møder hinanden kan ingen af dem gå videre, før den ene har trukket sig. For rutinerede spillere forekommer dette fuldstændigt banalt, men reglen er ikke en åbenlys selvfølge, da den bryder med princippet om, at en brik kan slå andre brikker, der står i dens umiddelbare bevægelsesmønster.

Min brug af ordet "geværer" i sidste vers er en anelse misvisende, dels fordi der på originalsproget står "força", der kan oversættes til styrke eller magt, dels fordi geværet knapt var opfundet da digtet blev skrevet. Jeg vurderer dog, at essensen af digtet forbliver den samme.

Stillingen efter 12.d4 Sd6

Castellm

Los pensamientos que renjen y murmuraren
 vent desfigurar la volunrar y obres
 porpocinuant lo honestar conluren
 per no restar deffancours y pobres
 Aquestos son lo mestres y manobres
 que nos los mals y contraris apuren
 y dela lum / damor son cana lobres
 Qui vol murtar / adolorar la rassa
 o res no pren / orau / o senbarassa

Orfil de rey aquar se rapa
 del canall del altre damor
 idona sus al rey.

Omivoles

Lultrajos gest y vent quel penser menaste
 la honestar forant la fort ques lene
 deslbera / voler morri en plara
 ans que donor mal pensament sentene
 Donant raho que nstemp que se lleue
 algun fals riu / remoure nola fara
 pux ventrar / de culpa la zelleue
 Qui lo refemir / qui sa lo dir se lliga
 pux mal note / sanament lo deslliga

Canall de dama pren
 orfil de rey aquar se
 dela sua hica

fenollar

Servar seden / on altre ley amiga
 que rey abrey / james puguen ombare
 mas casti dels / entre los sens estigue
 per que los raps / no deuen may debarre
 Dels altres es / lo fern y l rebarre
 dels lordonar / quel rey manant questiga
 los sens abqui / fals enemichs abare
 Ates ferit / no de reals per fides
 com amolons / jugar reys a roades

Rey ab rey no puguen
 ombare

40.

Refleksionen, der vrisser og skænder,
Betragter viljens iver og præstation,
Der ulejliger hæderligheden - komplottet de endevender,
Så de ikke forbliver i unåde eller en nødlidende situation;
De er mester og lærling med en mission,
Som alle onde kræfter ender;
De er kærlighedslampens illumination.
Den der i farten ønsker at jage
Vil falde i skam og intet med sig tage.

(Illumination = lys)

Refleksionen (hvids løber) bliver sur over truslen mod ham, men ser så viljens (dronningens) formåen og de slår sig sammen i et komplot, der ulejliger hæderligheden (sorts konge). Der er altså spillet Lb5+.

41.

En skandaløs gestus det var at true den store hæderlighed.
De stærke kræver en blodsudgydelse
Og er klar til at dø i kampen derved,
Før refleksionens onde tanker får indflydelse;
Blot at påpege, at der er begået en syndig forbrydelse
Ændrer ikke på, at den har fundet sted,
Da kun bekendelse kan medføre fortrydelse.
Ordsproget lyder: "Den der vikler sin raske finger ind
Kan roligt fjerne dette bind".

Den sorte lejr bliver dybt fortørnet over, at refleksionen (hvids løber) vover at true hæderligheden (sorts konge). Dette kan ikke gå ustraffet hen og der bliver straks gjort en ende på løberen, også selvom det vil koste liv. Der er spillet Sxb5.

Endnu en gammel regel I må betragte:

Konge må ej mod konge duellere,

I stedet må de hver især deres mænd højagte,

For overhoveder må aldrig debattere.

Det tilkommer andre at angribe og parere;

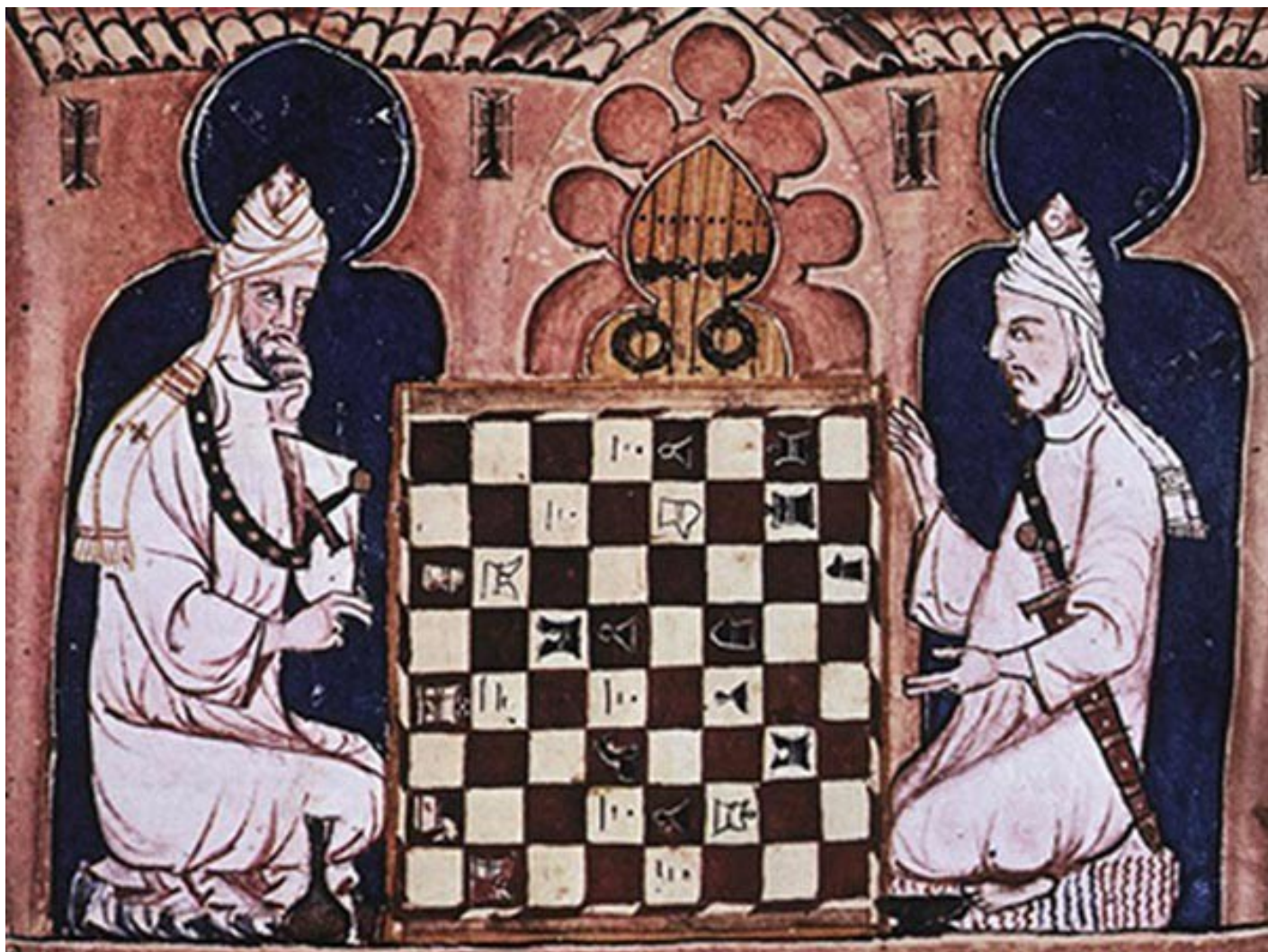
Kongen må ganske sagte

Styre sine tropper, så de kan fjenden eliminere.

Det er en underdanig akt, uværdig for de royale slotsgange,

Som væddere der leger konger ved at hornene stange.

Det beskrives, hvordan kongerne ikke må angribe hinanden, men i stedet må få deres folk til at gøre det beskidte arbejde, da de selv er for fine til den slags. En regel der naturligvis stadig er gældende i dag. En morsom scene udspillede sig under turneringen "Tata Steel Chess India Rapid & Blitz 2019" da GM Vidit Gujrathi under tidspres tilsyneladende glemte denne regel, idet han valgte at spille Ke3, imens hans modstander, GM Hikaru Nakamura, havde sin konge på d4. Hændelsen blev optaget og kan ses på YouTube.

Stillingen efter 13.Lb5+ Sxb5

Castellni

La volutar / dont querantes vegades
renet desden / cruelment la guaresce
per arallar / Les sucs enontrades
ab gran menyspreu lo condanna y bodega
E la honor / itzerament festeja
requerir-la / sens moltes embaxades
ques vulla dar / aquitant la sedes
O en seden / aydar lo qui vol cloure
parlar obrar / tonar lampar y ploure

La reyna pren lo canall
de la dama questrana
aquante del març y
dona pus

lomigoles

L'autoritat real / miquel den moure
fino per ras / molt gran y necessari
axi honor / se deslliberaren cloure
desdenyant molt / l'inter del aduersari
O eral servir / aquest es lo salau
rar lo nres / estal poua y noure
en tal respas / y fer li molt contrari
En forb ester / la nressa reflex
la granitar / y pompa en la pressa

Lo rey se nre del
canall ados pims
de damb

fenollar

Si a fugar / per mala sort reuella
lo rey sera / y nra sa poxanra
en temps abell / volem per ley expressa
que mmyz arit / pus no spera bonanra
Car la real / nrona y ordonança
prespon molt / la liberrar expressa
e ala per / per nra sapeianra
La dignitar / a la imitacionida
cla honor / vin molt mes que la vida

Don lo mar offegar

43.

Viljen, der igen og igen
Ser den grusomme foragt have grusomheder i sinde,
Må sætte en stopper for denne uven;
Med foragtelig fordømmelse får hun den til at forsvinde,
Og hæderen må sine festligheder holde inde
Og konfronteres, uden mellemænd,
Med den, der hæderens gunst agter at vinde.
Den der ønsker at afslutte legen
Må have hjælp af ord, dyd, torden, lyn og regn.

Viljen (hvids dronning) er ved at være træt af foragten (sorts springer), der bliver ved med at tage hvids brikker, og springeren må smage sin egen medicin. Dette resulterer i, at hvids dronning står ansigt til ansigt med hæderen (sorts konge), som hvid jo begærer. Nu er det alvor og alle midler må tages i brug. Der er spillet Dxb5+.

44.

Den royale autoritet må aldrig flytte,
Medmindre det er strengt nødvendigt;
Derfor lader æren sig beskytte,
Og foragter fjendens fremstød fuldstændigt.
Som modsvar må dette være mest anstændigt,
For brug af den høviske stil kunne medføre ulykke,
Og dette ville være kongen så skændeligt.
I et tilspidset spil afslutter kulancen
I al hast Alvoren og ekstravagancen.

(Skændeligt = skammeligt)

Kongen er for fin til at flytte sig, hvis ikke det er nødvendigt. Kongen afviser derfor angrebet ved at sætte sin foragt (springer) i vejen - det havde været uværdigt at flytte kongen og nok kun medført ulykke at sætte den høviske stil (sorts bonde jf. strofe 28) i vejen. Det er øjensynligt meget vigtigt at holde på den royale etikette. Der er spillet Sd7.

Hvis et ondsindet angreb skulle kongen overgå,
 Og med ham al hans magt,
 Vil vi ved udtrykkelig lov fastslå,
 At han dør i sorg, for håbet er knapt:
 For den kongelige krone og agt
 Forudsætter, at man enorm frihed kan opnå,
 Og skulle han miste denne, er alt håb også tabt.
 At værdighed og sjælen er forbundet er givet,
 Og æren vil altid leve længere end livet.

Det kan umiddelbart være svært at gennemskue, hvilken regel Merkur forsøger at beskrive her. Jeg må da også krybe til korset igen og indrømme, at strofen ikke længere er udtryk for en nugældende regel. Strofen beskriver nemlig "mat offegat" - offegat betyder "kvalt" eller "druknet". På trods af ordlyden er der ikke tale om kvalt mat, men derimod "pat". På dette tidspunkt var pat ensbetydende med en sejr til den spiller, der satte modstanderen pat, hvilket beskrives i strofen og kommer særligt til udtryk i vers 5-7. Nogle steder i Europa blev pat anset for en slags halvsejr eller "underlegen sejr" helt op i starten af 1800-tallet. I Frankrig og England blev pat undertiden sågar anset som sejr til den spiller, der blev sat pat. Reglerne blev først standardiseret i midten af 1800-tallet, hvor det blev endeligt fastslået, at pat var remis - en halv sejr til hver spiller.

Stillingen efter 14.Dxb5+ Sd7

Castellui

Per que n'estemps bella fos sempre
 lo bon voler, no manr del vltre
 mana passar, ab amor infirida
 lo seu seruy, ques h'm grans pargo
 Lo qual donant de grat tot aumr agie
 ab gest humil, n'ofesia rounida
 que prenga dell, la vida per porragie
 Humiliar, a l'ensa purga y plara
 dos ves en temps, de molts d'incisa rara

Jura lo peo. dela reyna
 agnar p'mis dela reyna

Vmigoles

Lo n'ofesia, que re la bosta flarha
 lo donant en negim temps. zebusa
 ofui ha fer, n'estemps. lo az lin ratha
 per la penr, ques serh y vol la plusa
 Y axi tantost, lo pren. que noli fusa
 per fer castell, de sa xira baratha
 mas quan li fall, mes agzament samja
 Qui pren. one, quen lo. rounar ell pense
 car forat grat, es. fora quen rompen se

Lo peo del rey agnar
 p'mis dela sua donna
 pren lo peo dela reyna

fenollar

Sil rey nore, ya pus gent, quel defense
 estos vassalls, hama ran mal de fesos
 dones llanors, pus forame dispense
 que zeste sol, los sens essent ja presos
 Que reys sens gent, per reys no son admesos
 mas. bon mfort, ab v'mr z'rompen se
 los. fars riuels, quels han raur for rompresos
 A L'rey yals sens, deu n'estemps. la fornnr
 en mal ybe, a rors. esser rounna

Diu lo mar zobar

46.

For at skønheden altid er serviceret,
Beordrer den gode vilje sin tjeners passage,
Med uendelig kærlighed - uden at være indigneret;
Tjeneren er en yndefuld page.
Han frasiger sig gerne al avantage,
Og kulancen bliver ydmygt inviteret
Til at tage hans liv som gage.
Ydmyghed lindrer, renser og behager to hjerter i flammer,
Selvom de fra to forskellige verdner stammer.

(Page = ung mand ansat som tjener ved hoffet)

(Avantage = fordel/privilegium)

(Gage = løn/betaling)

Som en gestus til skønheden (sorts dronning) vælger viljen (hvids dronning) at sende sin tjener (bonde) fremad, hvor kulancen (sorts bonde) kan tage den. Der er spillet d5.

47.

Kulancen er i pengeød
Og vil aldrig afslå en sådan donation.
Var det sket, ville det være noget hjertet fortrød,
For denne higer tørstigt efter regn i stor desperation.
Straks bliver den modtaget, så den evigt er til disposition,
Og en barak gøres til et slot med ivrig glød:
Men når dette fejler, ærgres han med endnu større frustration.
Den der tager må også tænke på at returnere,
For den, der kræver, vil blive afkrævet at kompensere.

Kulancen (sorts bonde) tager desperat imod donationen i form af den hvide bonde - noget der måske kunne pryde den sorte stilling. Kulancen må dog nok indstille sig på, at der skal betales tilbage - den er jo truet af hvids dronning. Der er spillet exd5.

Mangler kongen folk, der hans forsvar bistår,
 Idet hans vasaller ej hans beskyttelse kunne magte,
 Da må han, som lykken fastslår,
 Forblive alene, da hans folk nu er de underlagte.
 En konge uden mænd kan man ej som konge betragte;
 Men dyd og komfort formår
 At opveje de grufulde skæbner, som fjenden dem bragte.
 Skæbnen bør deles mellem kongen og hans mænd i lige omfang -
 Både i medgang og i modgang.

I forlængelse af strofe 45 beskrives her en anden måde at vinde på: "mat robot" - stjålet mat. Strofen beskriver den situation, hvor alle kongens brikker er blevet taget og kongen står alene tilbage. Som det fremgår af strofen, resulterer dette i et nederlag til den ensomme konge. Denne regel er heller ikke gældende længere, da det i dag kræves, at modstanderens konge sættes skakmat, før en sejr kan tildeles. Dette er (næsten) umuligt i mange slutspil, som i dag ville ende i remis pga. utilstrækkeligt materiale (f.eks. konge+løber mod konge) eller lige materiale (f.eks. konge+tårn mod konge+tårn), men disse situationer ville altså stadig kunne vindes i 1400-tallet.

Blandt verdenseliten har der de senere år været snak om, at klassisk skak er ved at dø ud bl.a. på grund af for mange remiser. Det kunne være et spændende eksperiment at genindføre reglerne fra strofe 45 og 48 og se, om indstillingen ville være den samme - jeg tvivler.

Stillingen efter 15.d5 exd5

Castellui

Per amistar: tot son effort. en dona
 La voluntat, son pensament preposa
 donant rahó, no fent sinialguna
 de res perdur, sempre ni altre cosa
 D'extrar lo test, y fent donar sen la glosa
 sol per servir, aquella sola una
 que la honor, apresca per esposa
 Si bon voler, jurage d'amor p'mira
 vida ni mort, james nola despirira

L'orfil de dama juga
 arres rases de rey.

Dinyoles.

La dama diu, cantant ab deu disimula
 ver la honor, mirant fassen la guarda
 Los hules legim, d'amor vermella mira
 despectus vallunt, que lora par la arda
 Talleyant se, ractalayant se guarda.
 bella gumi, senyir se de tal rinta
 que puga star, seguran la reguarda
 Aquest combat, se vent de tal manera
 quel ventredor, fugit ventur. espera
 fenollar

L'orfil de rey juga
 arres rases de la dama

Altre deier, monoborant aduena
 que florey, no re on se xerenga
 ni qu'il robre, el amantich prospera
 tant quel pora, feni de mortal plaga
 Morir aquell, dara son vis per paga
 y'l poble seu, raura senza bandera
 en senyir, puix vida la falaga
 Quen los perills, de la baralla marça
 mes defen lull, que no robe la darga

Lo mar comi

49.

For at koncentrere alle sine anstrengelser i én følgesvend

Fremlægger viljen sin refleksion

Foran fornuften - uden tanke på de mænd

Der er tabt, hverken tjenere eller nogen anden person;

Ignorerer ordene og forholder sig til glosernes funktion,

Alene for at tjene den, kun den,

Med hvilken hæderen har en ægteskabsrelation.

Hvis den gode vilje laver et kærlighedsmaleri,

Kan hverken livet eller døden spolere dets værdi.

At viljen (hvids dronning) kynisk placerer sin refleksion (løber) foran fornuften (kongen) er nogenlunde klart. De efterfølgende vers bliver dog lidt kryptiske og er hverken nemme at oversætte eller få til at give en entydig mening. Det er under alle omstændigheder vigtigt at holde sig for øje, at selvom hvid og sort (rød og grøn) er i krig, så forsøger Mars stadig at kurtisere Venus, hvilket kan forklare, at trækket skal tjene hæderens (sorts konge) ægtefælle.

Uagtet den kryptiske formulering er der spillet Le3.

50.

Damen siger med en syngende stemme så klar:

"Vågn, hæder!" mens hun ser blikkene holde vagt;

De læser kærlighedsblækkets røde svar,

Men er årvågne, for døgnet bliver snart mørklagt;

En agtsom bevogtning er den store skønhed bibragt,

Der et sådant skærf bar,

At hendes omdømme kunne forblive intakt.

Når denne kamp vindes, vil det forårsage,

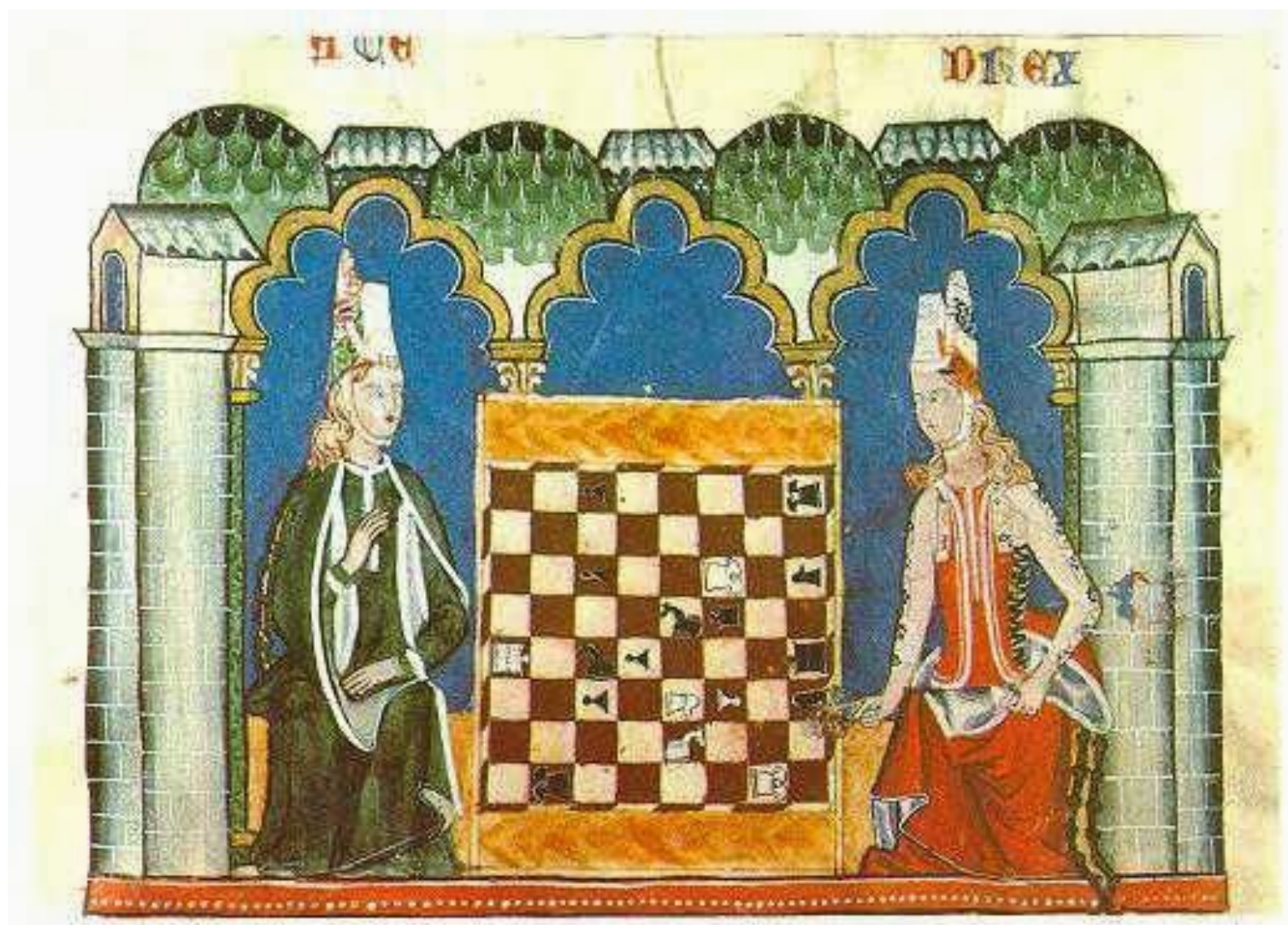
At sejrherren flygter, og den besejrede står tilbage.

(Skærf = prestigefyldt bånd eller stof)

Dronningen vækker hæderen (kongen) samtidig med, at blikkene (løberen) træder frem som reaktion på de røde (hvide) brikkers svar. Det fremstår også som om løberen på sin vis dækker dronningen. Der er spillet Ld6.

Endnu et dekret fastslår,
 At skulle kongen omringes totalt,
 Uden nogen til at dække ham, idet fjenden fremgang får
 I en sådan grad, at han kan såres fatalt,
 Skal der, mens han dør, med hans krop blive betalt,
 Og bannerløst vil hans folk underkastes slavekår,
 Fordi de til fortsat liv er overtalt.
 For i den bitre kamps farer
 Beskytter øjet mere, end skjoldet kan forsvare.

Endelig beskriver Merkur "mat comu" – den almindelige mat. Kongen har ingen steder at flygte hen og kan ikke sætte nogen i vejen for angrebet. Han må lade livet og hans folk gøres til slaver, hvis de vil overleve. Kongen skulle have været mere årvågen, som vers 8-9 beskriver. Af de 3 typer af matter er denne den eneste, der stadig anvendes i dag.

Stillingen efter 16.Le3 Ld6

Castellin

Vist que rany fort la bellea sadarga
 puinaro monent la penit canfa
 que lo desig exmir se desembarga
 se prin lo lorch de voluntat per pausa
 Voler l'empeny mas dehi es la canfa
 final daquell y s'ylla si s'allarga
 La suazdor niny resta ny may pausa
 Tot moniment se mou d'algun defecte
 fins arubar al desijar don specte.

Juga lo zorb del rey en
 la casa de la dama

Vinyoles

Pemprany desig enson efecte
 Venque al lorch on voluntat solia
 Liberratar perque per rany zete
 niny pogues on la bellea al gima
 La qual ablum de granas meno
 en lo ruy gran del delins aspecte
 dela honor quen pull vinnstra
 Bellea deu de vinnrs esmaltrar se
 si en lo mon de nos vol adorar se

La dama arces juga
 de orfil de Rey

ferollar

Mas nostre lorch de nou vol en remane
 destil nouell estrany aqui bel mura
 rar sobre tot la reyna fa honrar se
 prenent lo pom lo reprisa radria
 Donchs piny q diu que mesual emesna
 per tot lo rany per mol be passegar se
 mas totze no per temor ni per via
 Quant mes se ven la liberrar al ma
 mes timbre deu de rany may canua

Diu que la reyna
 vagie axim tots fins
 canua

52.

Ved synet at skønheden, der beskytter sig vel,
Forårsager privationen, der vækker appetit,
At begæret kommer ud og befrier sig selv
Og indtager den post, som viljekraften har bestridt.
Han drives af lyst, men glæde er mest årsagen til, han har slidt;
Og hvis målet ikke opnås i tide alligevel,
Kan hans ildhu ophøre, og der ej mere gøres fremskridt.
Al bevægelse sker med nogen defekt,
Indtil man når det ønskede conspect.

(Privation = afsavn)

(Conspect - forældet ord der på nudansk ville betyde oversigt/register, men på digtets samtid ville betyde syn/beskuelse)

Skønheden (sorts dronning) har beskyttet sig godt og dette får begæret (hvids tårn) til at indtage viljekraftens (hvids dronning) felt. Han drives af lyst og især glæde, men skal slå til nu mens han stadig har motivationen. Der er spillet Td1.

53.

Begæret tager affære
Og indtager den plads, hvor viljen plejede at være fri,
For det kunne lede til skønhedens sfære,
Hvis han fulgte den rette sti;
Og skønheden, der bar nådens lys indeni,
Trådte ind i den 3. grad af hæderens blikke, så kære,
Hvilket involverede risici.
Skønheden må smykke sig med dydigheder,
Hvis hun vil være én, man i verden tilbeder.

Efter begæret (hvids tårn) har indtaget viljens (hvids dronning) felt, beslutter skønheden (sorts dronning) sig for at komme ud af skudlinjen og indtager hæderens blikkes (sorts konges løber) 3. grad - vel stadig en slags breddegrad som i strofe 13. Der er spillet Df6.

Men vores spil smykker nu sig selv uden mage
 Med en ny og mærkelig regel for den der overværer.
 Med rigsæblet og sceptret vil man tronen indtage,
 Hvor, først og fremmest, dronningen lader sig bæere.
 Da det siges, at hun større værdighed og styrke demonstrerer,
 Kan hun på hele marken jage,
 Men man kan hende ej med frygt eller vrede frustrere.
 Jo mere hovmodigt du din frihed vanærer,
 Desto mere skal du passe på, at ingen den tilfangetager.

(Rigsæble = karakteristisk symbol på verdensherredømmet, der forestiller en jordklode med et kors på)

Merkur afsætter en strofe til at fortælle om dronningens nye evner, der som bekendt indebærer, at dronningen nu kan bevæge sig så langt hun vil i alle retninger. Dette betyder også, at man skal passe særligt godt på hende, hvilket udtrykkes i vers 8-9.

Stillingen efter 17.Td1 Df6

Castellani

Mirant queja la dama no se quina
 lo bon desig de necessitas rena
 ren piflamar de bon ardoz tambina
 quel bosth pus veit voltat remor sens rena
 Car rebalt esperant al zellena
 ques hui deir que les forces anima
 de llegea fli fem volutar bozema
 Lo forch damor vol molt verda la lenya
 si serba es quan mes sen sen mes renya

Lo roth del rey pren
 lo pec de la dama

Vinyoles

Pourant effort bellea per ensenya
 per rastigar los serueys enganosos
 mes se denant lo desdeny que desdeny
 per lo donor los grans mbdinosos
 Car los ambars damor quan grannosos
 creien los vips qual sera de penya
 que prest nodo als ates delirios
 Mes val hui no de la persona casta
 que quant lo fi del vin donar basta

Jugala dama arzel
 de tanall del sen rey

fenollar

Y fets amirs per augmentar la casta
 sens alresguar de ley ni de iusticia
 de baixa santh y de vilana pasta
 consenten fer mil reynes per malicia
 Dien les leys damorosa milicia
 quel dyaman en loz pus fi sen casta
 y en him en cast zellim ab gran clauura
 L amant efel sol dama sanamora
 L ingrat infel les y doles adocoy

Lo peco no pupa mitor
 a dama ni bagia
 pus duna dama

55.

Ved synet af dronningen, der rolig forbliver,
Udviser kulancens gode begær sin flid,
Optændt af en så levende iver,
At den grønne skov kan brænde til evig tid;
For håb kan befri ham for hans slid -
En fryd der ens kræfter genopliver,
Og at viljen gladeligt gøres til arving, bliver ved lov valid'.
Kærlighedens ild ønsker masser af grønt brænde:
Hvis det er tørt - jo mere det er i ilden, desto mere vil det flamme.

Eftersom dronningen (formentlig den hvide dronning, selvom det ikke fremgår) ikke foretager sig noget, beslutter begæret (hvids tårn) at slå til og tage kulancen (sorts bonde). Husk at Venus spiller med grønne brikker, så den grønne farve refererer altså til disse. Der er spillet Txd5.

Betydningen af, at viljen (hvids dronning) gøres til arving er lidt uklar, men en mulig fortolkning kan være, at dronningen er beredt på at tage over, hvis tårnet skulle falde - hun beskytter jo tårnet. En anden fortolkningsmulighed er, at hun overtager det, som den sorte bonde måtte efterlade efter sin død.

56.

Skønheden bærer anstrengelse som standart
For at straffe de tjenere der bedrager konstant.
Foran den foragtende foragt er hun parat;
Hun mister den fortjeneste, som hæderen grådigt vandt.
For kærlighedskampen, hvis den er elegant,
Udveksler slag - og hvilken stenhjertet kammerat
Ville ikke give efter for en handling så galant.
Hellere et nej fra én, der kyskhed ynder,
End at modtage et ja fra en synder.

Skønheden (sorts dronning) vil straffe tjenerne (hvids bønder) og placerer sig foran foragten (sorts springer) - dette skal forstås som foran foragters udgangsfelt - hvorfra hun ganske rigtigt truer bønderne på c2 og g2. Hun har netop givet afkald på hæderens (sorts konge) bonde, der ellers vandt en bonde i strofe 47 - der er altså udvekslet "elegante slag" om man vil. Der er spillet Dg6.

Hvis fortidens folk, for at forøge deres kastes forsamling,
 Selvom de hverken lov eller retfærdighed vil prise,
 Fra usselt blod og primitiv afstamning,
 Ønsker at lave tusind dronninger af malice,
 Dikterer amourens devise,
 At diamanten udstilles i en finere indramning,
 Og i en sådan kulisser kan man den med glans fremvise.
 Den trofaste elsker vil kun ét forhold indlede,
 Den utaknemmelige vantro vil afguder tilbede.

(Malice = ondskab)

Merkur forklarer her en regel angående bondeforvandling. Igennem historien har der været talrige forskellige regler for, hvad der skulle ske, når en bonde nåede enden af brættet. Nogle steder har bonden skulle tage et "bondespring", hvor den hoppede tilbage til sit udgangsfelt fra spillets begyndelse. Andre steder forblev bonden på "forvandlingsfeltet" (som man dårligt kan kalde det) og kunne dermed ikke deltage yderligere i partiet. I middelalderens Europa var den mest udbredte regel dog, at bonden blev tvangsforvandlet til den svage vesir (se kommentar til strofe 1), hvilket fortsat ville være forholdsvist problemfrit, hvis ikke vesiren nu var en dronning (man behøver næppe være præst for at gennemskue dilemmaet i, at kongen har 2 dronninger). Digtets forfattere har løst denne problemstilling ved simpelthen at forbyde enhver dronningeforvandling, da kun den originale "diamant" er værdig til fremvisning. Man har dog ikke besværet sig med at forklare, hvilke regler der i stedet skal gælde for denne forvandling.

Den mest udbredte praksis de efterfølgende ca. 400 år var dog, at bonden kun kunne forvandles til en brik, der tidligere var blevet slået - brikken blev altså "genoplivet" og man undgik dermed problematikken med 2 dronninger. Dette førte dog til andre problematikker, f.eks. hvad man skulle gøre, hvis ingen officerer endnu var blevet slået - disse diskussioner er i sit omfang en hel roman værdig.

I løbet af 1800-tallet var der stemmer, der ønskede, at man kunne forvandle til endnu en dronning, da det trods alt havde været besværligt at få bonden ned på 8. række. I 1862 fastslog det britiske skakforbund, at bonden kunne forvandles til en dronning, tårn, springer eller løber, uagtet hvilke brikker der var blevet slået tidligere. De slog dog også fast, at man helt kunne undlade at forvandle, hvilket mødte stor kritik indtil 1865, hvor denne regel blev fjernet igen. Reglerne blev først standardiseret i slutningen af 1800-tallet til de regler, vi kender i dag (ubegrænset tvangsforvandling). Her blev det også slået fast, at en forvandling skal være til en brik af samme farve som bonden - En problemstilling var opstået i 1841 efter en britisk skakmester fejlagtigt kom til at placere sin modstanders dronning på forvandlingsfeltet og reglerne intet beskrev herom.

Hvis man skulle mene, at denne strofe er unødvendigt eller forbløffende grov i tonen, skal dette ses i en historisk kontekst. Skak kom fra Indien til Europa gennem den arabiske/muslimske del af verden - deraf muligvis "fortidens folk" [originalsprog: "antichs"] i vers 1. I år 711 besatte de muslimske maurere det meste af den iberiske halvø og de efterfølgende knapt 800 år forsøgte de kristne spaniere at fordrive dem igen under "reconquistaen". Det var først i år 1492, at den sidste bastion af maurere blev fordrevet fra re-

gionen Granada, og dermed var der på digtets samtid (1475) stadig en muslimsk besættelsesmagt ca. 100 kilometer fra Valencia. Det er åbenbart ikke gået abbedens næse forbi, at disse "vantrø" folkeslag har praktiseret flerkoneri, hvilket de får det glatte lag for i denne strofe.

Stillingen efter 18.Txd5 Dg6

Castellui

La voluntat quels dolros hulla honora
yl delicar mirar mirant postilla
son pensament remunta y amemora
endrer daquella hon vira amor cenilla
E per lardor p que pren y rian destilla
liquor dels sens quel cor senentremora
ab los reports quen lo sen rap vanilla
Amor es mi que per los hulla senllara
mas si sestrin la par y tot manca

Tupa orfil de reyna
aquar poms del
orfil del sen rey

Vinyoles

Lo pensament quel dolr esguar arara
enroua quell merent sen so debrega
son pres y mor perque pus mal no fara
ni fara fer ala voluntat cega
Quetant sempre quanta ansta l'ansaga
quels bens donar enfiasca y embarasca
yls espuris lauant li offega
Honor viu tant quant voluntat romporra
de bens y mals sols ella es la porra

Lorfil del rey pren
lorfil dela reyna pa
quar dta linea dorfil
del rey

fenollar

Puix nostre fil tot lo poder transpora
dels reys amant y ales reynes amades
om entre reys feru se nos romporra
seran rambes y les reynes arrenades
Mas puguen fer de les altres gneres fides
y pendre les sino porren esorra
sols en ar romanen limrades
Perro diu be la ley de nostre estola
que no deu may la dama restar sola

Que les reynes nos
puguen pendre talra
ab talre

58.

Viljen, der de søde øjne bærer
Såvel som det delikate blik, betragter og leverer
Sin refleksion, der står frem og straks begærer -
Som det er ret for dem, hvori kærlighedsgnisten eksisterer;
Og af den ildhu, som den tager og udstråler, kan man destillere
Den spiritus, som hjertet nærer
Med de tanker, der i hovedet rumsterer.
Kærligheden er én, man via øjnene må forbinde,
Men indskrænkes den, kan både delene og helheden forsvinde.

Viljen (hvids dronning) vil ære blikket (sorts løber) og sender derfor sin refleksion (hvids løber), der træder frem og straks bliver forelsket. Der er spillet Lf4.

59.

Refleksionen, der altid var på jagt efter blikkene, så glade,
Gjorde sig klar til at slå;
Blev taget og dræbt, så den ikke kunne gøre yderligere skade,
Og så den blinde vilje ikke kunne gøre ligeså;
For den der så meget vil opnå,
At han trådene i hæderens goder ej kan udrede
Løfter ånderne og kvæles af dem derpå.
Hæderen lever kun så længe viljen vil det unde -
Hun alene er porten mellem det gode og det onde.

Refleksionen (hvids løber) der i den foregående strofe trådte frem foran blikket/blikkene (sorts løber) bliver nu dræbt af denne - han har åbenbart gabt over for stor en mundfuld og har ikke vidst, hvordan man skulle handle i hæderens (sorts konge) folks nærvær. Der er spillet Lxf4. De sidste 2 vers antyder, at hæderens liv ligger i viljens (hvids dronning) hænder.

Eftersom vores stil vil al magt transportere
 Fra elskende konger til dronninger så elskelige,
 Og da man angreb mellem konger ikke kan acceptere,
 Gælder dette mellem dronninger tillige,
 Men andre kan dem dog stadig bekrige
 Og tage, hvis ingen dem eskorterer -
 Kun her må deres beføjelser vige.
 Derfor vil vores skoles lov vedtage,
 At en dame aldrig må stå alene tilbage.

Endnu engang beskriver Merkur en regel, der ikke længere er gældende: Dronningerne kan ikke slå hinanden. Det særligt unikke er dog, at ingen andre kilder fra digtets samtid eller senere nævner en lignende regel, og digtet formodes dermed at have været fuldstændigt enestående, hvad denne regel angår. Reglen skal nok ses i kontekst med de tidligere versioner af skak. Dengang dronningen var en vesir og kun kunne bevæge sig ét felt diagonalt har det været umuligt for vesirerne at slå hinanden, da de startede på hver deres farve - hvis brættet ellers havde haft flere farver jf. kommentaren til strofe 3. Da den nye stærke dronning derudover formodes at være en hyldest til Isabella 1. er det ikke utænkeligt, at de 3 forfattere har ønsket, at dronningerne fortsat ikke skulle kunne slå hinanden.

Stillingen efter 19.Lf4 Lxf4

Castellni

Lo bon voler / gent nos desan sola
 del pensament / despes enrat a nrie
 mas ab effort / del desig mia y vola
 nrat desden / ques donestar memle
 Lo qual lantant / pus clara quel deute
 la ven rontost / que sepanra y remola
 de venzel gir / ya dms son epistole
 Perfermo / delasi pren la forma
 per l amor / del be que vot sinforma

La reyna pren lo
 ranall de dama / a
 dos pms de dama
 donant sus al rey

Vinyoles

La honestat / ab rals paraules forma
 sa gran clamor / ridant o venis alra
 pux ra dunt / la mia no refforma
 y l ten sours / en aqnest pms me falsa
 Lo men poder / voler lo desesmaia
 y vist quel ten / ab mi ya nos conforma
 figmit quant por / la mia dunt falsa
 Si rals espans / als reys prou no rntenen
 son nantals / y l seil esser sottenen

Lo rey se apara en
 la casa del seu orfil

ferrellax

Mercediu / que la pux tant omprenen
 Les reynes rals / quentor pden y manen
 si per mal rals / los enemiths les pren
 que los estols / sabaren y saplanen
 Donths guardense / gosant no les enganen
 ran per remor / si elles nos defenen
 ab son effort / no filen ni debanen
 Vergonya y por / dunt son en la dama
 en lom empayx / nratas a gran forma

Si per la reyna que
 sia perdut lo forch

61.

Den gode dronning er slet ikke utrøstelig
Over refleksionens dødsfald,
Men hun vælger, med begærets anstrengelse, at gå i krig
Mod foragten, der støtter hæderen, som den skal.
Foragten hæver stemmen klarere end krystal,
Skræmmes og ryster fordi,
Den har set dronningen i sin forhal.
Perfektion tager form fra sit ophør,
Deraf får kærlighedens gode sin kulør.

Dronningen har ingen betænkeligheder ved tabet af refleksionen (hvids løber) og med dækning fra begæret (hvids tårn) går den i krig mod foragten (sorts springer), der beskytter hæderen (sorts konge). Der er spillet Dxd7+.

I det originale digt har man fravalgt at bruge ordet "vilje" om dronningen i denne strofe og man har i stedet valgt "værdier" og "nydelse" i hhv. vers 1 og 7. Hvorfor man har valgt dette er uklart, men for overskuelighedens skyld har jeg i oversættelsen holdt mig til blot at skrive "dronning".

Ordet "forhal" i vers 7 er også en sproglig chance jeg har taget, da der i den valencianske udgave står "episticle". Problemet med dette ord er, at ingen ved hvad det betyder. Professor Sobrer har ikke kunnet finde en oversættelse af ordet, og det fremgår heller ikke af hverken valenciansk-catalanske ordbøger eller leksika - ordet er simpelthen uddødt og gået i glemmebogen. En enkelt spansk oversættelse har dog, noget kynisk, valgt at oversætte det til "forhal" [vestibulo], hvilket ville passe fint ind i partiets kontekst, hvorfor jeg har taget mig samme frihed.

62.

Hæderligheden bruger sådanne ord og formulerer
Sit jammerskrig og råber: "O, høje Venus!
Eftersom dine dyder ikke kan mine reformere,
Og jeg i denne stund mangler din forsvarsgestus,
Styrter dronningen min magt i grus;
Og ved synet af din magt, der ikke med min konformerer,
Flygter mine dyder bardus".
Selvom sådanne rædsler ej konger behager,
Så er de naturlige og vil altid være.

(Konformere = gøre ensartet/konform)

(Bardus = hurtigt og pludseligt)

Hæderligheden (sorts konge) beder om hjælp fra de højere magter, da spillet er ved at være ude. Han flygter straks, eftersom han ikke har magten til at gøre noget andet. Der er spillet Kf8.

Merkur siger nu, at da dronninger så meget kan kapere,
 Kan alt, og kan alle kommandere -
 Hvis ulykke gør, at fjenden dem internerer,
 Vil deres hære strække våben og kapitulere;
 Derfor bør man vogte dem, så ingen kan dem manipulere,
 For hvis de ikke kan sig selv gardere,
 Kan de intet gøre eller præstere.
 Skam og frygt er dyd for en kvinde,
 Hos mænd får det derimod berømmelse til at svinde.

Merkur forklarer, at hvis man mister dronningen er spillet tabt. Eftersom der få årtier efter dette digt blev udgivet kombinationsopgaver og slutspilsstudier, hvor mindst én spiller manglede sin dronning, står det klart, at dette ikke kan have været en generel eller længerevarende regel. Vi ved dog, at der i visse regioner var et krav om, at man sagde "skak", når man truede modstanderens dronning, ligesom tilfældet var med kongen i strofe 27.

Det er dog også muligt, at strofen skal læses som, at partiet er "så godt som tabt", hvis dronningen falder. Dette ville være i overensstemmelse med både nutidens og datidens gældende normer, hvor det anses for uhøfligt eller uværdigt at spille videre i en tabt stilling - som f.eks. efter et dronningetab - og hvor det i stedet betragtes som ærefuldt at opgive.

Det er selvfølgelig også en mulighed, at forfatterne - ligesom i strofe 60 - har forsøgt at indføre en særlig regel angående dronningetab, som dog aldrig har vundet indpas.

"Skam og frygt" skal tolkes som "tilbageholdenhed" og en tilsvarende formulering i vers 8-9 var nok ikke gået i dag. Jeg vil dog mane til overbærenhed ift. forfatternes udtalelse og undskyldte det ved at henlede opmærksomheden på digtets historiske kontekst og samtid.

Stillingen efter 20.Dxd7+ Kf8

Castellini

Lo princip mar, que nostre cor inflama
per riumfar, de ran altra conquesta
pres. la honor, que sobre rora zefluma
offerir la, al bon voler molt presta
Lo qual pujant, en lo gran que li presta
la bella flor, ab amorosa flama
lo fuyt amor, sacrifici a gran festa
En una tra, lo punt daquest eclipsi
equilencen, enten la peratipsi

Mar de dama enrasa
de la tra dama

64.

Prins Mars, der vores hjerter opflammer
Så vi i erobringen kan sejre,
Tog hæderen, der højere end alting udbryder sin jammer,
Og videregav den straks, så dronningen blev ejer;
Som, på vej op til den storhed, som hun lejer
Af den smukke blomst med kærlighedsflammer,
Ofrer kærlighedsfrugten og dette fejrer.
Meningen med denne eklipse er i månen fastslået.
Dén, der forstår dette, har apokalypsen forstået.

(Eklipse = formørkelse)

Mars tager den klagende hæder (sorts konge) og overdrager den til sin dronning. Dronningen lejer [ordret oversættelse: låner] storheden af "den smukke blomst", der er synonym for den sorte dronning (Den hvide dronning står jo på den sorte dronnings felt), og ofrer kærlighedsfrugten, som er synonym for den sorte konge. Apokalypsen i sidste strofe skal sandsynligvis læses bogstaveligt/bibelsk og altså forstås som dommedag i Johannes' Åbenbaring. Der er spillet Dd8# 1-0. Spillet er slut - Mars har vundet.

Stillingen efter 21.Dd8#

Her er partiet

**1.e4 d5
2.exd5 Dxd5
3.Sc3 Dd8
4.Lc4 Sf6
5.Sf3 Lg4
6.h3 Lxf3
7.Dxf3 e6
8.Dxb7 Sbd7
9.Sb5 Tc8
10.Sxa7 Sb6
11.Sxc8 Sxc8
12.d4 Sd6
13.Lb5+ Sxb5
14.Dxb5+ Sd7
15.d5 exd5
16.Le3 Ld6
17.Td1 Df6
18.Txd5 Dg6
19.Lf4 Lxf4
20.Dxd7+ Kf8
21.Dd8#**

Du har nu læst hele min oversættelse af Scachs d'amor med tilhørende kommentarer. Jeg har undervejs bestræbt mig på at genfortælle digtet i samme ånd som det er skrevet, hvilket har betydet, at jeg undervejs måtte gå på kompromis ift. ordvalgene. Jeg vil derfor bede læserne om at bære over med de gange, hvor en nøjagtig oversættelse har måttet vige for rimene og vice versa.

Ifølge mine oplysninger er dette første gang, at Scachs d'amor er blevet oversat i sin helhed til et sprog, der hverken er catalansk, spansk eller engelsk og gjort offentligt tilgængelig. Dette er dog med forbehold for, at jeg naturligvis ikke har kunnet finkæmme alle verdens skakblade og publikationer fra mindre kendte tidsskrifter, skakklubber og forfattere m.m.

Hvis du sidder inde med spørgsmål til digtet, de historiske baggrunde eller oversættelsen eller har forslag til forbedringer, er du velkommen til at sende disse - så vil jeg overveje at lave en revideret udgave, hvis der skulle vise sig at være grund til dette. Har du et forslag til andre skak-relaterede tekster, som mangler en dansk oversættelse, er du også velkommen til at foreslå sådan nogle.

En særlig tak skal gives til Aalborg Skakforenings klubbledsredaktør Lars Lindhard for at indsamle og indsætte alle malerier, illustrationer, diagrammer og billederne af det originale digt samt for at redigere og udgive fremstillingen.

Tak fordi du læste med.

Gabriel Emil Stricker.

Aalborg Skakforening 2025.

